

Spørsmål til Skole-Norge våren 2013

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets
spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe
Elisabeth Hovdhaugen

Rapport 25/2013

NIFU

Spørsmål til Skole-Norge våren 2013

Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets
spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere

Nils Vibe
Elisabeth Hovdhaugen

Rapport 25/2013

Rapport	25/2013
Utgitt av Adresse	Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Oppdragsgiver Adresse	Utdanningsdirektoratet Postboks 9359 Grønland, NO-0135 Oslo
Trykk	Link Grafisk
ISBN	978-82-7218-884-8
ISSN	1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har en fireårig rammeavtale med Utdanningsdirektoratet om å gjennomføre halvårlige spørreundersøkelser rettet mot skoler og skoleeiere. Undersøkelsen tilsvare det som ellers er kjent som Utdanningsdirektoratets spørringer. Temaene for de enkelte undersøkelser avtales fra gang til gang og skal dekke Utdanningsdirektoratets kunnskapsbehov til enhver tid. Resultatene fra undersøkelserne skal offentliggjøres i NIFUs ordinære rapportserie og foreligge nedlastbare i PDF-format på Utdanningsdirektoratets og NIFUs hjemmesider. NIFU har adgang til å bruke de innsamlede data i sine egne forskningsprosjekter.

I spørringen som ble gjennomført våren 2013 inngår fire respondentgrupper som er spurt om i alt ni ulike temaer. Denne rapporten er i første rekke en tabellrapport der det bare i liten grad har vært rom for mer inngående analyser av det foreliggende materialet. Rapporten inneholder til sammen 100 tabeller og 11 figurer. Det er ikke skrevet noe sammendrag for denne rapporten, og leseren henvises til oppsummeringene ved slutten av hvert kapittel.

Prosjektleder for Utdanningsdirektoratets spørringer er Nils Vibe. Erica Waagene har bearbeidet spørsmålene som er mottatt fra Utdanningsdirektoratet og laget den elektroniske versjonen av spørreskjemaet. Elisabeth Hovdhaugen har skrevet kapittel 8, mens Nils Vibe har skrevet de øvrige kapitlene. Vibeke Opheim har kvalitetssikret rapporten. Kontaktperson hos Utdanningsdirektoratet er Thorleif Orre.

Vi takker 625 grunnskoler, 112 videregående skoler, 16 fylkeskommuner og 116 kommuner, som har brukt tid på å besvare undersøkelsen, i konkurranse med mange andre viktige gjøremål.

Oslo, juni 2013

Sveinung Skule
direktør

Vibeke Opheim
forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
2	Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring	8
2.1	Hovedprinsipp for utvalgsdesign.....	8
2.2	Kommuneutvalget våren 2013.....	8
2.2.1	77 prosent godkjente svar og god representativitet.....	8
2.3	Grunnskoleutvalget våren 2013.....	10
2.3.1	65 prosent godkjente svar og svært god representativitet.....	10
2.4	Utvalget av videregående skoler våren 2013.....	12
2.4.1	79 prosent godkjente svar og god representativitet.....	12
2.5	Gjennomføring av undersøkelsene.....	14
2.6	Utvikling i svarprosjenter	15
3	Strategien «Kompetanse for kvalitet»	17
3.1	Tre av fire kommuner har satt av midler til etterutdanning av lærere.....	17
3.2	Tre av fire kommuner har satt av midler til videreutdanning av lærere	19
3.3	Ni av ti kommuner deltar i statlige tiltak	21
3.4	Oppsummering.....	23
4	Grunnleggende ferdigheter	25
4.1	Målene i Kunnskapsløftet	25
4.2	Bruk av underveisvurdering.....	26
4.3	Oppsummering.....	27
5	Nettstedet «udir.no».....	28
5.1	«Nokså stort behov» for informasjon	28
5.2	Informasjonen er «nokså lett» tilgjengelig.....	30
5.3	Informasjonen er «nokså lett» å ta i bruk	31
5.4	Oppsummering.....	31
6	Etablering av læresteder.....	32
6.1	Mangel på instruktører og oppdrag gjør at bedrifter ikke tar inn lærlinger	32
6.2	Tro på at kvalifiserte søkere vil få lære plass	33
6.3	Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak	35
6.4	Hva kan gjøres fra sentralt hold?.....	36
6.5	Permitteringer og oppsigelser av lærlinger	38
6.6	Opprettelse av Vg3-tilbud	39
6.7	To hovedhensyn når tilbudet planlegges	40
6.8	Oppsummering.....	42
7	Forsøket med praksisbrev.....	43
8	Skolebibliotek	45
8.1	Innledning	45
8.2	Skolebibliotekets tilgjengelighet og organisering.....	45
8.3	Skolebibliotekets funksjon og tilbud	48
8.4	Program for skolebibliotekutvikling	52
8.5	Hvordan ulike fag bruker skolebiblioteket	54
8.6	Spørsmål til skoleeiere	56
8.7	Oppsummering.....	56
9	Valg og bruk av læremidler	58
9.1	Innledning	58
9.2	God tilgang til og utstrakt bruk av IKT-ressurser	58
9.3	Skoleledernes og skoleeierens vektlegging av bruk av IKT	60
9.4	Bruk av digitale læremidler i ulike fag og på ulike trinn	61
9.5	Bruk av ulike typer læremidler	62
9.6	Lokalt vurderingsarbeid	63
9.7	Innkjøp av læremidler.....	64
9.8	Oppsummering.....	65
	Vedleggstabeller til kapittel 8 om skolebibliotek	66

Referanser..... 72

1 Innledning

Siden 2009 har NIFU gjennomført halvårlige spørreundersøkelser om ulike temaer blant skoler og skoleeiere på vegne av Utdanningsdirektoratet. Til nå er i alt åtte slike undersøkelser gjennomført, og hver undersøkelse er dokumentert med en egen rapport med tittelen «Spørsmål til Skole-Norge». Feltarbeidsperioden for undersøkelsen våren 2013 var fra 6. mars til 24. april. Undersøkelsen har fire målgrupper, nemlig grunnskoler, videregående skoler, kommuner og fylker. Den kan deles inn i ti temaer, hvorav åtte har fått hvert sitt kapittel i denne rapporten. Tabell 1.1 viser temaene og målgruppene. Alle temaer er ikke aktuelle for alle fire målgrupper.

Tabell 1.1 Temaer og målgrupper i Utdanningsdirektoratets spørring våren 2013

Tema	Videregående			
	Grunnskole	skole	Kommune	Fylke
Kompetanse for kvalitet			X	X
Grunnleggende ferdigheter	X	X		
Nettstedet «udir.no»	X	X	X	X
Etablering av læreplasser				X
Forsøket med praksisbrev				X
Skolebibliotek	X	X	X	X
Valg og bruk av læremidler	X	X	X	X
Ny GIV: Evaluering av intensivopplæringen	X	X	X	
Ny GIV: Evaluering av oppfølgingsprosjektet	X	X		

Temaene om Ny GIV blir ikke rapportert her. NIFU og NOVA gjennomfører prosjekter om dette og resultatene vil bli rapportert i instituttens egne publikasjoner. Temaet om skolebibliotek gis en foreløpig dokumentasjon og analyse i denne rapporten. NIFU skal gjennomføre en evaluering av programmet for skolebibliotekutvikling og disse dataene vil inngå også i denne evalueringen.

2 Beskrivelse av utvalgene og gjennomføring

2.1 Hovedprinsipp for utvalgsdesign

For å redusere belastningen på sektoren er det lagt til grunn som en forutsetning at Utdanningsdirektoratets spørringer skal være utvalgsundersøkelser. Spørringene er halvårlige, og det er laget tre sammenliknbare utvalg slik at skoler og skoleeiere ikke skal kontaktes oftere enn hvert halvannet år. Unntaket fra dette er *fylkeskommunene* og ti større kommuner, der alle skoleeiere er med i alle spørringer. 16 av 19 fylkeskommuner har besvart undersøkelsen våren 2013. Østfold, Telemark og Nord-Trøndelag har ikke gjennomført undersøkelsen.

De videregående skolene er fordelt på tre utvalg med ca. en tredjedel av skolene fra hvert fylke i hvert av utvalgene. 141 videregående skoler var med i bruttoutvalget våren 2013. Det er laget tre sammenliknbare *kommuneutvalg*, og de 429 kommunene¹ er fordelt på disse utvalgene. *Grunnskoleutvalgene* er laget på tilsvarende måte, slik at grunnskolene i hvert enkelt utvalg kommer fra kommunene i det samme utvalget. For 10 større kommuner² har vi imidlertid gjort et unntak. Disse er, i likhet med fylkeskommunene, med i alle tre utvalg, mens grunnskolene i disse kommunene er fordelt på de tre utvalgene med en tredjedel i hvert utvalg.

Kommunene og de videregående skolene er i utgangspunktet ikke trukket tilfeldig, men fordelt på utvalgene innenfor fylkene etter kriterier som størrelse, geografi, kommunetype og skoletype. Der det har vært mulig å velge mellom flere kommuner eller videregående skoler som tilfredsstiller de samme kriteriene, er det trukket tilfeldig. I praksis har slik tilfeldig trekking bare vært aktuelt i fylker med særlig mange små kommuner eller mange videregående skoler. I de ti større kommunene som er med hver gang, men der bare en tredjedel av grunnskolene er med, er utvalget av skoler trukket tilfeldig.

2.2 Kommuneutvalget våren 2013

2.2.1 77 prosent godkjente svar og god representativitet

Tabell 2.1 viser hvordan kommuneutvalget var sammensatt fylkesvis og hva slags svarprosent som ble oppnådd. Svarprosentene beregnes her på basis av hvor mange av de besvarelsene vi har mottatt som kan brukes i analysene. De aller fleste av besvarelsene er komplette, men for noen få mangler svar på en eller flere av delene av undersøkelsene.

¹ Svalbard regnes som egen kommune og regnes å tilhøre Troms fylke

² Arendal, Bergen, Bærum, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Tromsø og Trondheim.

Den samlede svarprosenten ble 77,3, eller 116 av de 150 kommunene i utvalget. Ingen kommuner nektet aktivt, det vil si at det ble gitt beskjed om at de ikke ønsket å være med. 25 kommuner svarte ikke på henvendelsen og åpnet heller ikke undersøkelsen, selv etter fire påminnelser. Vi har valgt å kalle det for "passiv nekt", et fenomen som synes å være ganske utbredt innenfor denne sektoren. I alt 125 kommuner åpnet undersøkelsen, men ni av besvarelsene var så mangelfulle at de ikke kan brukes i analysene.

Tabell 2.1 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av kommuner fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	Godkjent	Godkjent %
Østfold	18	7		3	1	3	43 %
Akershus	22	8		2	0	6	75 %
Oslo	1	1		0	0	1	100 %
Hedmark	22	7		1	1	5	71 %
Oppland	26	9		1	2	6	67 %
Buskerud	21	6		2	0	4	67 %
Vestfold	14	5		0	0	5	100 %
Telemark	18	6		1	0	5	83 %
Aust-Agder	15	6		1	0	5	83 %
Vest-Agder	15	6		1	0	5	83 %
Rogaland	26	11		2	0	9	82 %
Hordaland	33	11		1	1	9	82 %
Sogn og Fjordane	26	9		2	1	6	67 %
Møre og Romsdal	36	11		0	1	10	91 %
Sør-Trøndelag	25	9		0	2	7	78 %
Nord-Trøndelag	23	8		3	0	5	63 %
Nordland	44	14		3	0	11	79 %
Troms *	25	9		0	0	9	100 %
Finnmark	19	7		2	0	5	71 %
Sum	429	150	0	25	9	116	77,3 %
			0,0 %	16,7 %	6,0 %	77,3 %	100,0 %

*** Inkludert Svalbard**

Alle kommuner i Troms og Vestfold sluttet opp om undersøkelsen. I Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Møre og Romsdal har bare én kommune valgt ikke å delta. I Østfold har bare tre av sju kommuner deltatt. Samlet sett er deltakelsen tilfredsstillende og med god dekning i alle landsdeler. To av de ti større kommunene, som er med i utvalget hver gang, har ikke gjennomført undersøkelsen denne gangen. Dette gjelder Bergen og Trondheim. Til gjengjeld er grunnskolene i disse to kommunene godt representert med svarprosjenter på henholdsvis 74 og 78 prosent (ikke vist i egen tabell).

Tabell 2.2 Svarprosjenter for kommuner etter geografi og folketall.

Svarprosjenter		Antall innbyggere			
		Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Alle
Landsdel	Oslo og Akershus			78 %	78 %
	Østlandet	57 %	67 %	80 %	70 %
	Sør- og Vestlandet	79 %	76 %	93 %	81 %
	Midt- og Nord-Norge	79 %	77 %	83 %	79 %
Alle		76 %	73 %	84 %	77 %

Vi ser av tabell 2.2 at det er variasjon i svarprosjenten etter kommunens folketall, slik at de største kommunene svarer i større grad enn de små og mellomstore. Svarprosjenten varierer fra 70 prosent blant kommunene på Østlandet til 81 prosent på Sør- og Vestlandet. Aller lavest er oppslutningen blant små kommuner på Østlandet med 57 prosent, mens den er høyest blant de største kommunene

på Sør- og Vestlandet med 93 prosent. Med hensyn til geografi og folketall, fikk nettoutvalget sammensetningen som er vist i tabell 2.3.

Tabell 2.3 Sammensetning av nettoutvalget av kommuner etter geografi og folketall sammenliknet med populasjonen av kommuner (i parentes). Totalprosent.

Landsdel	Folketall i tre grupper			
	Under 3000	3000 til 9999	10.000 og mer	Alle
Oslo og Akershus	(0,2)	(0,2)	6,0 % (4,9)	6,0 % (5,4)
Østlandet	3,4 % (7,0)	10,3 % (12,1)	10,3 % (8,6)	24,1 % (27,7)
Sør- og Vestlandet	12,9 % (12,4)	13,8 % (14,9)	11,2 % (7,9)	37,9 % (35,2)
Midt- og Nord-Norge	19,0 % (17,7)	8,6 % (9,8)	4,3 % (4,2)	31,9 % (31,7)
Alle	35,3 % (37,3)	32,8 % (37,1)	31,9 % (25,6)	100,0 %

Fordeelingen av kommuner på landsdeler er tilfredsstillende med få avvik fra hva vi finner i populasjonen av kommuner, selv om de minste og mellomstore kommunene er litt underrepresentert og de største tilsvarende overrepresentert. De største avvikene er en overrepresentasjon på 3,3 prosentpoeng av større kommuner på Sør- og Vestlandet og en underrepresentasjon på 3,6 prosentpoeng av små kommuner på Østlandet. De avvikene vi ser vil ikke ha noen betydning for svarfordelingene i undersøkelsen.

2.3 Grunnskoleutvalget våren 2013

2.3.1 65 prosent godkjente svar og svært god representativitet

Grunnskoleutvalget for våren 2013 ble trukket fra en populasjon på i alt 2865 ordinære grunnskoler, som er registrert i Grunnskolens informasjonssystem (GSI) for skoleåret 2012-2013. Utvalget bestod av 963 skoler. Av disse ble en skole tatt ut av utvalget fordi det viste seg at den var lagt ned i løpet av skoleåret. Svarprosenten skal derfor beregnes på basis av 962 skoler.

Tabell 2.4 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av grunnskoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	God- kjent	God- kjent %
Østfold	121	42			15	2	25	60 %
Akershus	243	84			33	3	48	57 %
Oslo	137	49		1	7	1	40	82 %
Hedmark	128	37		1	12	2	22	59 %
Oppland	131	46		1	8	0	37	80 %
Buskerud	144	49			18	4	27	55 %
Vestfold	117	42		1	15	0	26	62 %
Telemark	114	39		1	9	1	28	72 %
Aust-Agder	68	22			6	0	16	73 %
Vest-Agder	106	35		1	10	3	21	60 %
Rogaland	232	82		2	30	3	47	57 %
Hordaland	308	102			48	2	52	51 %
Sogn og Fjordane	118	42			10	3	29	69 %
Møre og Romsdal	209	66	1	1	14	2	48	74 %
Sør-Trøndelag	157	54			13	0	41	76 %
Nord-Trøndelag	111	38			12	0	26	68 %
Nordland	212	67			14	2	51	76 %
Troms *	128	40			18	0	22	55 %
Finnmark	81	27		1	7	0	19	70 %
Sum	2865	963	1	10	299	28	625	65,0 %
				1,0 %	31,1 %	2,9 %	65,0 %	100,0 %

*Inkludert Svalbard.

Antallet som aktivt nektet å være med i undersøkelsen er ubetydelig, bare 10 skoler. 299 skoler, eller 31,1 prosent, hører til kategorien "passiv nekt", ved at de verken besvarte våre i alt fire henvendelser eller åpnet undersøkelsen. Når bare en håndfull av skolene gir aktivt beskjed om at de ikke ønsker å delta, mens flere hundre lar være å besvare henvendelsene, er dette en indikasjon på at henvendelser av denne typen ikke tas særlig alvorlig ved mange skoler, og heller ikke hos mange skoleeiere. Det er variasjon mellom fylkene med hensyn til dette fenomenet. Høyest er andelen i Hordaland (47 prosent) og lavest i Oslo (14 prosent). Vi ville ha foretrukket å få et "nei" framfor ikke å få noe svar i det hele tatt. Da ville dessuten mange skoler og skoleeiere sluppet å motta flere ekstra henvendelser om en undersøkelse som de likevel ikke har tenkt å besvare. 653 grunnskoler var inne på undersøkelsen, mens i alt 625 besvarelses kan godkjennes. Dermed kunne besvarelsene til 65 prosent av bruttoutvalget brukes i analysene. Det samme utvalget ble også brukt våren 2010 med en svarprosent på 60,6, og høsten 2011 da svarprosenten var hele 71,9 prosent.

Oslo hadde høyeste svarprosent denne gangen med 82 prosent, tett fulgt av Oppland med 80 prosent. Hordaland hadde den laveste svarprosenten med bare 51 prosent. Det er betydelig variasjon i svarprosent mellom fylkene og det er heller ikke alltid de samme fylkene som befinner seg på bunnen og toppen hver gang, selv når det er det samme utvalget av skoler. Fem fylker har imidlertid hatt høyere svarprosent enn landsgjennomsnittet i alle tre undersøkelsene, nemlig Aust-Agder, Oppland, Oslo, Sogn og Fjordane og Sør-Trøndelag. Rogaland, Hordaland og Troms har ligget under landsgjennomsnittet hver gang.

Ettersom det er primærkommunen og ikke fylkeskommunen som er det relevante forvaltningsnivået for grunnskolene, er sammenlikning av svarprosenter på kommunenivå det mest interessante. Siden norske kommuner gjennomgående er små, gir det likevel liten mening å gjøre en fullstendig sammenlikning av svarprosenter mellom kommuner. Av de 150 kommunene som er med i utvalget er det bare tre som har 27 eller flere skoler i utvalget, mens 29 har minst 10 skoler med i utvalget. Blant disse varierer svarprosenten mellom 20 og 85 prosent. Høyest er svarprosenten i Levanger med 85 prosent, mens også Kristiansund, Narvik, Oslo, Bærum og Østre Toten har svarprosenter på minst 80 prosent.

Det ser dessuten ut til å ha betydning for deltakelsen blant skolene om kommunen som representant for skoleeier også deltar. I de seks større kommunene der minst 80 prosent av skolene deltar, har skoleeier også besvart undersøkelsen. Selv om det langt fra er en selvfølge at skolene deltar hvis skoleeier gjør det, øker dette sannsynligheten for å delta. Når kommunen deltar, deltar 65 prosent av skolene, mens andelen er 60 prosent når kommunen ikke deltar.

Tabell 2.5 viser at svarprosenten blant grunnskolene varierer ubetydelig etter skoletype og elevtall, mens det er en viss geografisk variasjon, fra 61 prosent på Sør- og Vestlandet til 70 prosent i Midt- og Nord-Norge.

Tabell 2.5 Svarprosenter for grunnskoler etter geografi, skoletype og skolestørrelse.

Etter landsdel og skoletype	Barneskoler	1-10 skoler	Ungdomsskoler	Alle typer
Oslo og Akershus	69 %	55 %	68 %	66 %
Østlandet	64 %	61 %	71 %	65 %
Sør- og Vest-Norge	61 %	69 %	52 %	61 %
Midt- og Nord-Norge	70 %	69 %	77 %	70 %
Hele landet	64 %	66 %	64 %	65 %
Etter landsdel og skolestørrelse	Under 100	100-299	300 og over	Alle størrelser
Oslo og Akershus	62 %	63 %	68 %	66 %
Østlandet	67 %	64 %	63 %	65 %
Sør- og Vest-Norge	60 %	65 %	56 %	61 %
Midt- og Nord-Norge	71 %	65 %	78 %	70 %
Hele landet	66 %	65 %	64 %	65 %

Høyest svarprosent har ungdomsskoler i Midt- og Nord-Norge (78 prosent), mens den er lavest blant ungdomsskoler på Sør- og Vestlandet (52 prosent). En variasjon i svarprosenten på mellom 52 og 78 prosent må kunne sies å være tilfredsstillende når man bryter ned et materiale på 625 skoler på 12 grupper med i gjennomsnitt 52 i hver gruppe.

Den geografiske representativiteten er svært god (tabell 2.6), slik den også har vært ved tidligere undersøkelser. Også når det gjelder skolestørrelse er totalbildet svært tilfredsstillende. Det største enkeltavviket vi finner gjelder små skoler i Midt- og Nord-Norge, som er overrepresentert med 2 prosentpoeng. Mest underrepresentert er store skoler på Sør- og Vestlandet med 1,7 prosentpoeng. Kontroller av materialet viser at skjevhetene ikke har noen betydning for resultatene i undersøkelsen.

Tabell 2.6 Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og elevtall, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Elevtall	Under 100	100-299	300 og over	Alle
Oslo og Akershus	1,3 % (1,0)	3,5 % (3,9)	9,3 % (8,2)	14,1 % (13,1)
Østlandet	6,2 % (6,2)	15,0 % (14,0)	5,1 % (6,3)	26,4 % (26,4)
Sør- og Vestlandet	11,8 % (12,6)	15,0 % (14,7)	7,2 % (8,9)	34,1 % (36,2)
Midt- og Nord-Norge	13,4 % (11,4)	7,5 % (8,3)	4,5 % (4,5)	25,4 % (24,2)
Alle	32,8 % (31,2)	41,1 % (40,9)	26,1 % (27,9)	100,0 %

Fordelingen etter trinn i utvalget er også tilfredsstillende (tabell 2.7), selv om barneskolene er noe underrepresentert. Det største enkeltavviket er på 2,2 prosentpoeng og gjelder en underrepresentasjon av barneskoler på Sør- og Vestlandet. Disse små avvikene vil ikke ha noen betydning for resultatene i undersøkelsen.

Tabell 2.7 Sammensetning av nettoutvalget av grunnskoler etter geografi og trinn, sammenliknet med populasjonen av grunnskoler (i parentes). Totalprosent.

Trinn	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdomstrinn	Alle
Oslo og Akershus	8,5 % (8,1)	1,9 % (1,9)	3,7 % (3,1)	14,1 % (13,1)
Østlandet	16,2 % (17,3)	4,5 % (3,9)	5,8 % (5,2)	26,4 % (26,4)
Sør- og Vestlandet	20,6 % (22,8)	8,6 % (8,0)	4,8 % (5,4)	34,1 % (36,2)
Midt- og Nord-Norge	11,2 % (11,4)	11,5 % (10,3)	2,7 % (2,6)	25,4 % (24,2)
Alle	56,5 % (59,6)	26,6 % (24,1)	17,0 % (16,3)	100,0 %

Vi har også sett på om driftsansvar og målform har hatt noen betydning for svarprosenten i undersøkelsen. 7,0 prosent av grunnskolene i nettoutvalget er frittstående, mot 6,3 prosent av bruttoutvalget av grunnskoler. Dette er ingen signifikant forskjell. Mens 21,2 prosent av skolene i bruttoutvalget har nynorsk som målform, gjelder dette 19,0 prosent av skolene som har besvart undersøkelsen. Denne forskjellen er på grensen til å være statistisk signifikant på 5 prosentnivå.

2.4 Utvalget av videregående skoler våren 2013

2.4.1 79 prosent godkjente svar og god representativitet

Utvalget av videregående skoler er hentet fra populasjonen på 420 skoler. Kilden er her dels Nasjonalt skoleregister og dels datafiler over søker- og elevinformasjon som NIFU har fått tilgang til i forbindelse med evalueringen av Kunnskapsløftet. Det ble opprinnelig laget tre sammenliknbare utvalg med 144 videregående skoler i hvert. En del skoler er imidlertid tatt ut fordi de ikke lenger er registrert som egne enheter. I bruttoutvalget for høsten 2012 er det 141 skoler, hvorav fem ble tatt ut av utvalget fordi de var lagt ned, slått sammen eller ikke lenger ble regnet som egne enheter. Det er for øvrig en stor

utfordring å følge med i de endringene som foregår fra år til år. Skoler legges ned og nye opprettes samtidig som eksisterende skoler slås sammen til større enheter. Det tilstrebes representativitet innenfor landsdeler med hensyn til skoletype, størrelse og geografisk plassering. I alt kunne besvarelser fra 112 skoler, eller 79,4 prosent av skolene, godkjennes for analyseformål.

Tabell 2.8 Populasjon, bruttoutvalg og nettoutvalg av videregående skoler fordelt etter fylke.

	Popu- lasjon	Brutto- utvalg	Tatt ut av utvalg	Aktiv nekt	Passiv nekt	Ufull- stendig	God- kjent	Godkjent %
Østfold	17	7			1	1	5	71 %
Akershus	36	12			0	0	12	100 %
Oslo	37	12			1	0	11	92 %
Hedmark	16	5			2	1	2	40 %
Oppland	15	6			1	1	4	67 %
Buskerud	17	6			2	0	4	67 %
Vestfold	13	5			0	2	3	60 %
Telemark	15	5			0	0	5	100 %
Aust-Agder	12	3			1	0	2	67 %
Vest-Agder	13	6			1	0	5	83 %
Rogaland	36	12			1	0	11	92 %
Hordaland	54	18			3	1	14	78 %
Sogn og Fjordane	15	5			0	0	5	100 %
Møre og Romsdal	27	9			2	0	7	78 %
Sør-Trøndelag	29	9			1	1	7	78 %
Nord-Trøndelag	14	5			1	0	4	80 %
Nordland	23	8			2	0	6	75 %
Troms	20	6			3	0	3	50 %
Finnmark	11	2			0	0	2	100 %
Sum	420	141	0	0	22	7	112	79,4 %
				0,0 %	15,6 %	5,0 %	79,4 %	100,0 %

Svarprosenten varierer fra 40 prosent til 100 prosent mellom fylkene. I Akershus, Vestfold, Sogn og Fjordane og Finnmark har alle skoler besvart undersøkelsen, mot bare to av fem i Hedmark. Det synes ikke å være noen tydelig sammenheng fra år til år når det gjelder svarprosent i de enkelte fylkene. Oslo har imidlertid hatt relativt høye svarprosent ved sju av i alt åtte undersøkelser og i Vest-Agder deltok alle skoler i de to foregående undersøkelsene og fem av seks i denne.

Tabell 2.9 Sammensetning av nettoutvalget av videregående skoler etter geografi og elevtall på Vg1, sammenliknet med populasjonen av videregående skoler (i parentes). Totalprosent.

	Under 100	100-199	200 og over	Alle
Oslo og Akershus	2,7 % (2,3)	7,1 % (5,4)	10,7 % (8,7)	20,5 % (16,4)
Østlandet	6,3 % (7,3)	1,8 % (4,5)	12,5 % (10,6)	20,5 % (22,3)
Sør- og Vestlandet	14,3 % (14,8)	14,3 % (13,1)	10,7 % (9,6)	39,3 % (37,6)
Midt- og Nord-Norge	7,1 % (10,6)	9,8 % (6,8)	2,7 % (6,3)	19,6 % (23,7)
Alle	30,4 % (35,0)	33,0 % (29,8)	36,6 % (35,2)	100,0 %

Mellomstore skoler er noe overrepresentert i forhold til små skoler. Skoler i Oslo og Akershus er overrepresentert på bekostning av Midt- og Nord-Norge. Avvikene er likevel små og vil ikke ha noen merkbar effekt på resultatene.

De tre ulike skoleslagene er alle godt representert i nettoutvalget, men studieforberedende skoler er overrepresentert på bekostning av de kombinerte skolene. Avvikene er små og vil ikke ha noen merkbar effekt på resultatene. Mens 15,6 prosent av skolene i bruttoutvalget er frittstående, gjelder dette 11,6 prosent av skolene i nettoutvalget, som dermed er svakt underrepresentert.

Tabell 2.10 Sammensetning av nettoutvalget av videregående skoler etter geografi og skoleslag, sammenliknet med populasjonen av videregående skoler (i parentes). Totalprosent.

	Ren studie- forberedende	Ren yrkesfaglig	Kombinert	Alle
Oslo og Akershus	6,3 % (4,7)	2,7 % (1,9)	11,6 % (9,9)	20,5 % (16,4)
Østlandet	1,8 % (2,1)	5,4 % (4,5)	13,4 % (15,7)	20,5 % (22,3)
Sør- og Vestlandet	10,7 % (4,9)	8,9 % (9,2)	19,6 % (23,5)	39,3 % (37,6)
Midt- og Nord-Norge	1,0 % (1,4)	3,6 % (4,0)	16,1 % (18,3)	19,6 % (23,7)
Alle	18,8 % (13,1)	20,5 % (19,5)	60,7 % (67,4)	100,0 %

2.5 Gjennomføring av undersøkelsene

Spørringene for Utdanningsdirektoratet ble gjennomført i perioden 6. mars til 21. april 2013. Undersøkelsen ble gjennomført elektronisk for alle fire målgrupper. Det ble gitt i alt fire påminnelser om undersøkelsen. Svarprosenten er relativt høy for skolene og omtrent gjennomsnittlig for skoleeierne.

NIFU har mottatt utkast til spørreskjemaer fra Utdanningsdirektoratet og står dessuten selv ansvarlig for spørsmål om Ny GIV i forbindelse med et eget prosjekt. NOVA har også levert spørsmål om Ny GIV, mens InterMedia har levert spørsmål om bruk av digitale læremidler. Skjemaene danner utgangspunktet for spørringen. NIFU har kommet med forslag til en del forbedringer når det gjelder utformingen av spørsmålene, men har i hovedsak latt oppdragsgiverne selv bestemme innholdet i spørsmålene.

Respondentene fikk, i tillegg til en elektronisk lenke til selve undersøkelsen, også tilsendt en lenke til en pdf-fil som gjenga alle spørsmålene, slik at de kunne bruke denne som kladd før de fylte ut det elektroniske skjemaet. Fordi undersøkelsene er satt sammen av ulike temaer, har det vært nødvendig for skolene og skoleeierne å involvere flere informanter i besvarelsen. Det er særlig i kommunene og fylkene at det er nødvendig å involvere flere i besvarelsen av undersøkelsen, men dette gjelder også for enkelte skoler, særlig de store. Vi har også denne gangen fått svært få direkte henvendelser fra respondentene om tekniske problemer i forbindelse med gjennomføringen. For å få litt mer kunnskap om belastningen på respondentene, har vi bedt dem om å oppgi hvem som har besvart undersøkelsen.

Tabell 2.11 Personer ved skolene som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?	Barnetrinn	Barne- og ungdomstrinn	Ungdoms- trinn	Videre- gående
Rektor	90 %	95 %	86 %	76 %
Assisterende rektor	4 %	1 %	7 %	14 %
Inspektør	5 %	6 %	7 %	5 %
Avdelingsleder	2 %	0 %	1 %	14 %
Andre	1 %	2 %	3 %	2 %
Antall	(n=353)	(n=166)	(n=106)	(n=112)

Ved grunnskolene var rektor involvert i besvarelsen i de aller fleste av tilfellene. Ved noen av skolene var inspektør og assisterende rektor også med, enten i tillegg til eller i stedet for rektor. Ved de videregående skolene var rektor involvert i tre av fire tilfelle. Her spiller assisterende rektor, avdelingsleder og andre ansatte en større rolle enn ved grunnskolene. Fordelingen avviker lite fra hva vi har funnet ved tidligere undersøkelser, selv om rektor en noe mindre involvert ved de videregående skolene denne gangen.

Tabell 2.12 Personer eller funksjoner hos skoleeier som deltok i besvarelsen av undersøkelsen. Flere svar mulig.

Hvem har besvart undersøkelsen?		
	Fylkes- kommune	Kommune
Rådmann, assisterende rådmann og lignende		7 %
Skolefaglig ansvarlig (utdanningsdirektør, fylkesutdanningssjef, skolesjef, oppvekstsjef, seksjonssjef for skole, kommunalsjef for utdanning og lignende)	75 %	74 %
Seksjonsleder, avdelingsleder og lignende stillinger på mellomledernivå	50 %	3 %
Rådgiver, konsulent, førstesekretær, sekretær og lignende	31 %	18 %
Antall	(n=16)	(n=116)

Hos skoleeier er det klart vanligste at den skolefaglig ansvarlige i kommunen eller fylket besvarer undersøkelsen. Dette gjelder i 12 av de 16 fylkeskommunene og i tre av fire kommuner. I halvparten fylkeskommunene involveres seksjonsledere og andre på mellomledernivå, mens rådgivere, konsulenter og lignende er involvert i en av tre fylkeskommuner og 18 prosent av kommunene. I sju prosent av kommunene er det rådmannen som svarer. Vi ser at summen langt overstiger 100 prosent for fylkeskommunene, noe som betyr at flere enn en er involvert i de fleste fylkeskommunene.

2.6 Utvikling i svarprosenten

Vi vil helt til slutt i dette metodekapitlet vise hvordan svarprosenten har vært for de åtte undersøkelsene som til nå er gjennomført i regi av NIFU. Tabell 2.13 viser at det er betydelig variasjon fra gang til gang. Den desidert laveste svarprosenten gjelder grunnskolene våren 2009 og er på bare 48,4 prosent. Dette skyldtes trolig at datainnsamlingen kom i gang først i mai, som erfaringsmessig er et ugunstig tidspunkt for denne typen undersøkelser, med mange fridager, eksamen og avslutning av skoleåret. Det normale har ellers vært å starte feltarbeidet ca. 1. mars og 1. oktober og la det gå over fire til seks uker.

Tabell 2.13 Svarprosenten for grunnskoler, videregående skoler og kommuner. Antall fylkeskommuner som besvarte undersøkelsene.

	Grunnskoler	Videregående	Kommuner	Fylker
Vår 2009 (utvalg 1)	48,4	70,1	76,7	17
Høst 2009 (utvalg 2)	63,1	82,4	70,9	19
Vår 2010 (utvalg 3)	60,6	72,5	71,3	17
Høst 2010 (utvalg 1)	61,8	76,1	78,0	19
Vår 2011*				
Høst 2011 (utvalg 3)	71,9	71,5	74,0	17
Vår 2012 (utvalg 1)	62,3	66,0	71,1	17
Høst 2012 (utvalg 2)	65,5	68,8	78,1	19
Vår 2013 (utvalg 3)	65,0	79,4	77,3	16

*Våren 2011 ble det ikke gjennomført undersøkelser

Svarprosentene for skolene er denne gangen svært tilfredsstillende i betraktning av at undersøkelsen er gjennomført om våren, noe som normalt gir noe lavere svarprosent. Det har vært noe mindre variasjon i svarprosentene blant skoleeierne enn skolene. Tre av sju ganger har samtlige fylkeskommuner besvart undersøkelsen. Om det er tilfeldig at dette er undersøkelser som er gjennomført om høsten vet vi ikke, men tabellen gir absolutt et inntrykk av at det er enklere å oppnå gode svarprosenten om høsten enn om våren.

Populasjonen av skoler og skoleeiere er fordelt på tre utvalg som rullerer fra undersøkelse til undersøkelse. Til nå er to av utvalgene benyttet tre ganger, og det er utvalg nr. 3 som er benyttet i den siste undersøkelsen. Tabell 2.12 viser at svarprosentene for dette utvalget av grunnskoler var henholdsvis 63,1 prosent våren 2010, 71,9 prosent høsten 2011 og 65 prosent for den siste undersøkelsen. Opprinnelig besto dette utvalget av 993 grunnskoler. 62 av dem er lagt ned i løpet av de tre årene, mens 32 nye skoler har kommet til, slik at i alt 1025 forskjellige skoler fra dette utvalget har blitt invitert til å være med i undersøkelsene. Av disse har 32 prosent deltatt hver gang, 35 prosent har deltatt to ganger, mens 23 prosent har deltatt bare en gang. Til sammen har dermed 90 prosent av de 1025 skolene deltatt i minst én undersøkelse i løpet av de siste tre årene. Det betyr at Utdanningsdirektoratets spørringer etter hvert er blitt svært godt innarbeidet og kjent i Skole-Norge.

3 Strategien «Kompetanse for kvalitet»

Fra Utdanningsdirektoratets side er det ønskelig å få en tilbakemelding på hvordan skoleeierne i kommuner og fylkeskommuner prioriterer egne midler når det gjelder etter- og videreutdanning: Hvilke fag og områder har de behov for, hvilke målgrupper ønsker de å prioritere? Dette for å avstemme de nasjonale prioriteringene i strategien «Kompetanse for kvalitet» mot skoleeiernes faktiske budsjettmessige prioriteringer.

Dernest er det viktig å få et bilde av hvordan de ulike statlige satsingene på kompetanseutvikling og andre utviklingstiltak møter behovet i sektoren, I denne forbindelse kan det også vises til direktoratets svar på oppdragsbrev 19 - 12, hvor det pekes på behov for en sterkere prioritering og at tiltak settes i sammenheng. Da trengs et bilde av hvordan skoleeierne planlegger å delta i satsingene.

Kommuner og fylkeskommuner er derfor bedt om å oppgi om de har satt av midler til etter- og videreutdanning i sine budsjetter, hvilke grupper av ansatte de prioriterer og om de planlegger å delta i de statlige tiltakene.

3.1 Tre av fire kommuner har satt av midler til etterutdanning av lærere

Tabell 3.1 viser at alle fylkeskommuner og tre av fire kommuner har satt av midler til etterutdanning av lærere i eget budsjett for 2013. Vi ser videre at dette gjelder to av tre av de minste kommunene.

Tabell 3.1 Har skoleeier satt av midler til etterutdanning av lærere i eget budsjett for 2013? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkeskommune
Nei, ikke satt av midler	33 %	16 %	27 %	25 %	0 %
Ja, norsk	43 %	58 %	59 %	53 %	64 %
Ja, matematikk	43 %	58 %	57 %	52 %	71 %
Ja, praktisk-estetiske fag	10 %	5 %	8 %	8 %	57 %
Ja, fremmedspråk	13 %	29 %	24 %	22 %	50 %
Ja, skoleledelse for rektorer	30 %	50 %	46 %	42 %	93 %
Ja, ledelse for lærere	20 %	37 %	41 %	32 %	64 %
Ja, yrkesfag	0 %	0 %	0 %	0 %	93 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

Det er særlig for etterutdanning i matematikk og norsk at kommunene setter av midler til lærerne, mens skoleledelse for rektorer og yrkesfag nevnes av 13 av de 14 fylkeskommunene som har besvart skjemaet. Spørsmålsformuleringen er ikke helt konsistent i forhold til svaralternativene ettersom skoleledelse for rektorer oppgis som et svaralternativ mens det innledende spørsmålet gjelder etterutdanning av lærere. Kommunene og fylkeskommunene har kunnet krysse av for flere alternativer, og dermed vil summen av prosentene overstige 100. For de minste kommunene er summen 158 prosent, mens den er 493 for fylkeskommunene.

Når det gjelder yrkesfagene, spesifiserer fylkeskommunene flere temaer, blant annet prosjekt til fordypning og fagnettverk og fagsamlinger. Det er ikke noe bestemt tema som peker seg ut som særlig prioritert. Skoleeierne kunne også føye til andre temaer som ikke er nevnt spesielt i listen over alternativer. Her nevnes klasseledelse, spesialundervisning og vurdering av flere.

Det er en gjennomgående tendens til at de minste kommunene har lavere prosentandeler enn de mellomstore og store kommunene, mens det er bare marginale forskjeller mellom de to siste gruppene. Dette kan imidlertid ikke uten videre tolkes som at det samlet sett er en lavere andel av lærerne i de små kommunene som får etterutdanning. Skoleeierne er her nemlig ikke spurt om hvor mange lærere som får etterutdanning. Det kan tenkes at midlene som settes av i store kommuner gjelder relativt få lærere. Så lenge vi ikke vet noe mer om dette, kan vi så langt bare konkludere med det tabellen viser, nemlig at andelen som setter av midler til etterutdanning er noe lavere blant små kommuner enn blant mellomstore og store kommuner.

Tabell 3.2 Har skoleeier satt av midler til etterutdanning av lærere i eget budsjett for 2013? Flere svar er mulige. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest- Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Nei, ikke satt av midler	22 %	22 %	16 %	31 %	22 %
Ja, norsk	56 %	47 %	61 %	51 %	54 %
Ja, matematikk	56 %	53 %	61 %	46 %	54 %
Ja, praktisk-estetiske fag	22 %	9 %	14 %	13 %	13 %
Ja, fremmedspråk	11 %	25 %	24 %	28 %	25 %
Ja, skoleledelse for rektorer	33 %	50 %	61 %	31 %	47 %
Ja, ledelse for lærere	44 %	41 %	37 %	28 %	36 %
Ja, yrkesfag	22 %	9 %	10 %	8 %	10 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

Tabell 3.2 viser at det er relativt små forskjeller etter landsdel i andelen av skoleeierne som har satt av egne midler til etterutdanning. Noen særtrekk finnes likevel og det viktigste er at det er en lavere andel som har satt av midler i Midt- og Nord-Norge enn i resten av landet. Dette kan henge sammen med at det er særlig mange små kommuner her.

Tabell 3.3 viser at lærere, skoleledere og ansatte i barnehager prioriteres av kommunene, mens etterutdanningsmidlene fordeles mer jevnt til flere grupper i fylkeskommunene. Forskjellene etter kommunestørrelse og landsdel (tabell 3.4) er ikke fullt så tydelige når det gjelder prioritering av grupper som når det gjelder prioritering etter fagområder.

Skoleeierne kunne også spesifisere nærmere hvilke andre ansatte som er prioritert, utover de som er nevnt spesielt blant svaralternativene. Dette gjelder bare noen ganske få skoleeiere. Assistenten, SFO-ansatte og helsesøstre er nevnt av kommunene. En skoleeier presiserer dessuten at det er ungdomsskolelærerne som prioriteres. En fylkeskommune peker på prøvenemndsmedlemmer.

Tabell 3.3 Hvilke(n) av målgruppene nedenfor har skoleeier prioritert i eget budsjett i 2013 i forhold til etterutdanning? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkes- kommune
Ingen	38 %	18 %	27 %	28 %	0 %
Lærere	58 %	79 %	73 %	70 %	93 %
Rådgivere	10 %	8 %	24 %	14 %	64 %
Instruktører	0 %	0 %	3 %	1 %	93 %
Faglige ledere	3 %	5 %	3 %	3 %	86 %
Skoleledere	30 %	53 %	57 %	46 %	93 %
PPT-ansatte	5 %	16 %	22 %	14 %	43 %
OT-ansatte	0 %	0 %	3 %	1 %	57 %
Kommuneadministrasjon	0 %	5 %	24 %	10 %	14 %
Ansatte i barnehage	35 %	39 %	24 %	33 %	0 %
Andre ansatte	3 %	5 %	3 %	3 %	21 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

Tabell 3.4 Hvilke(n) av målgruppene nedenfor har skoleeier prioritert i eget budsjett i 2013 i forhold til etterutdanning. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest- Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Ingen	22 %	22 %	22 %	31 %	25 %
Lærere	78 %	75 %	73 %	67 %	72 %
Rådgivere	33 %	19 %	16 %	21 %	19 %
Instruktører	33 %	13 %	10 %	5 %	11 %
Faglige ledere	33 %	13 %	12 %	8 %	12 %
Skoleledere	44 %	53 %	67 %	31 %	51 %
PPT-ansatte	22 %	9 %	18 %	21 %	17 %
OT-ansatte	22 %	6 %	6 %	5 %	7 %
Kommuneadministrasjon	11 %	9 %	16 %	3 %	10 %
Ansatte i barnehage	11 %	19 %	37 %	33 %	29 %
Andre ansatte	11 %	6 %	6 %	3 %	5 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

3.2 Tre av fire kommuner har satt av midler til videreutdanning av lærere

Tre av fire kommuner har satt av midler i budsjettet for 2013 til videreutdanning av lærere, altså samme omfang som for etterutdanning (tabell 3.5). Det er ikke nødvendigvis slik at de kommunene som har satt av midler til etterutdanning også har satt av midler til videreutdanning, selv om det er et visst sammenfall. 61 prosent av kommunene har satt av midler til begge formål, 14 prosent bare til etterutdanning, 14 prosent bare til videreutdanning mens 11 prosent ikke har satt av midler til noen av formålene (ikke vist i egen tabell).

Halvparten av kommunene har satt av midler for videreutdanning i matematikk og/eller norsk og 41 prosent i skoleledelse for rektorer. Vi ser at de minste kommunene skiller seg enda tydeligere ut når det gjelder videreutdanning enn for etterutdanning ved at nesten halvparten av dem ikke har satt av midler. Fordelingen på de ulike fagfeltene er svært lik den vi finner for etterutdanning.

Tabell 3.5 Har skoleeier satt av midler til videreutdanning av lærere i eget budsjett for 2013? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkes- kommune
Nei, ikke satt av midler	48 %	16 %	11 %	25 %	7 %
Ja, norsk	15 %	61 %	73 %	49 %	50 %
Ja, matematikk	30 %	45 %	70 %	48 %	71 %
Ja, praktisk-estetiske fag	5 %	5 %	8 %	6 %	14 %
Ja, fremmedspråk	15 %	26 %	32 %	24 %	43 %
Ja, skoleledelse for rektorer	20 %	47 %	57 %	41 %	79 %
Ja, ledelse for lærere	5 %	11 %	19 %	11 %	36 %
Ja, yrkesfag	0 %	0 %	0 %	0 %	57 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

Vi ser videre andelene er gjennomgående lavere i de minste kommunene for videreutdanning innenfor alle fagfelt. Størst er forskjellen for videreutdanning i norsk og for skoleledelse for rektorer.

Tabell 3.6 Har skoleeier satt av midler til videreutdanning av lærere i eget budsjett for 2013? Flere svar er mulige. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest- Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Nei, ikke satt av midler	0 %	25 %	14 %	38 %	23 %
Ja, norsk	89 %	53 %	59 %	23 %	49 %
Ja, matematikk	89 %	56 %	53 %	33 %	50 %
Ja, praktisk-estetiske fag	22 %	3 %	6 %	8 %	7 %
Ja, fremmedspråk	56 %	22 %	29 %	21 %	26 %
Ja, skoleledelse for rektorer	67 %	38 %	57 %	31 %	45 %
Ja, ledelse for lærere	33 %	6 %	14 %	15 %	14 %
Ja, yrkesfag	11 %	3 %	8 %	5 %	6 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

Mens alle ni skoleeiere i Oslo og Akershus har satt av midler til videreutdanning, gjelder dette 62 prosent i Midt- og Nord-Norge (tabell 3.6). Vi ser at åtte av ni skoleeiere i Oslo og Akershus har satt av midler for videreutdanning i norsk og matematikk, mens dette gjelder henholdsvis hver fjerde og hver tredje skoleeier i Midt- og Nord-Norge. De geografiske forskjellene er mye tydeligere for midler til videreutdanning enn de var for etterutdanning (tabell 3.6 sammenliknet med tabell 3.2). Noe av de geografiske forskjellene kan nok forklares med at det bare er større kommuner i Oslo og Akershus, men dette forklarer likevel ikke hele forskjellen.

Det er lærere og skoleledere som prioriteres for videreutdanning av kommunene (tabell 3.7). Vi ser at summen av kategoriene «Ingen» og «Lærere» er praktisk talt 100 prosent, noe som i praksis betyr at lærere alltid prioriteres når kommunene setter av midler til videreutdanning. For øvrig finner vi de samme mønstrene når vi skiller mellom kommuner etter innbyggertall som for etterutdanning ved at samtlige grupper prioriteres lavest i de minste kommunene. I den grad ansatte i kommuneadministrasjonen tilgodeses, gjelder dette bare i kommuner med minst 10.000 innbyggere.

I fylkeskommunene er det flere grupper som skal tilgodeses ved tildeling av midler til videreutdanning, og vi ser at dette omfatter instruktører, faglige ledere og ansatte i oppfølgingstjenesten. Også i fylkeskommunene er det likevel skoleledere og lærere som først og fremst nyter godt av midlene. Det er bare en fylkeskommune som peker på andre ansatte enn de som er nevnt blant svaralternativene, og dette viser seg å være ansatte i fagopplæringsadministrasjonen og prøvenemnder.

Tabell 3.7 Hvilke(n) av målgruppene nedenfor har skoleeier prioritert i eget budsjett i 2013 i forhold til videreutdanning? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkeskommune
Ingen	50 %	16 %	16 %	28 %	14 %
Lærere	45 %	84 %	84 %	70 %	79 %
Rådgivere	5 %	11 %	16 %	10 %	36 %
Instruktører	0 %	0 %	3 %	1 %	14 %
Faglige ledere	0 %	3 %	0 %	1 %	14 %
Skoleledere	20 %	55 %	62 %	45 %	86 %
PPT-ansatte	0 %	5 %	11 %	5 %	7 %
OT-ansatte	0 %	0 %	0 %	0 %	21 %
Kommuneadministrasjon	0 %	0 %	11 %	3 %	7 %
Ansatte i barnehage	8 %	13 %	16 %	12 %	0 %
Andre ansatte	0 %	0 %	0 %	0 %	7 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

De geografiske forskjellene i prioritering av grupper for videreutdanning reflekterer først og fremst forskjellen i kommunestørrelse, men hele forklaringen ligger nok likevel ikke her (tabell 3.8). Andelen som ikke har prioritert noen grupper for videreutdanning er høyere i Midt- og Nord-Norge enn ellers i landet.

Tabell 3.8 Hvilke(n) av målgruppene nedenfor har skoleeier prioritert i eget budsjett i 2013 i forhold til videreutdanning? Flere svar er mulige. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Ingen	0 %	31 %	16 %	41 %	26 %
Lærere	100 %	66 %	82 %	56 %	71 %
Rådgivere	44 %	6 %	12 %	13 %	13 %
Instruktører	0 %	0 %	4 %	3 %	2 %
Faglige ledere	0 %	0 %	4 %	3 %	2 %
Skoleledere	67 %	44 %	63 %	33 %	50 %
PPT-ansatte	0 %	3 %	6 %	8 %	5 %
OT-ansatte	0 %	3 %	4 %	0 %	2 %
Kommuneadministrasjon	0 %	3 %	8 %	0 %	4 %
Ansatte i barnehage	0 %	6 %	12 %	15 %	11 %
Andre ansatte	0 %	0 %	2 %	0 %	1 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

3.3 Ni av ti kommuner deltar i statlige tiltak

Innenfor satsningen «Kompetanse for kvalitet» ligger en rekke statlige tiltak for kompetanseheving. Alle fylkeskommuner og 91 prosent av kommunene deltar eller planlegger å delta i slike tiltak i 2013 (tabell 3.9). Det er særlig skolering av lærere for Ny GIV og videreutdanning for lærere det pekes på. Henholdsvis 73 prosent og 63 prosent av kommunene krysser av for disse formålene og andelen er enda høyere blant fylkeskommunene. Nesten halvparten av kommunene og alle fylkeskommunene planlegger å delta eller deltar i rektorutdanningen. En av tre kommuner peker på vurdering for læring som særlig aktuelt og omtrent like mange har krysset av for skolebasert kompetanseutvikling for ungdomstrinnet, mens bare en av ti kommuner peker på Veiledningskorpset.

Selv i det siste året for Ny GIV sørger altså tre av fire skoleeiere for opplæring av lærere med dette prosjektet som utgangspunkt. Dette kan kanskje tolkes som at mange kommuner finner slik opplæring

nødvendig uavhengig av selve prosjektet og at de planlegger å videreføre slik målrettet aktivitet i forhold til de svakeste elevene på ungdomstrinnet også etter Ny GIV. Det kan derfor være hensiktsmessig å følge opp dette temaet i seinere spørringer for å se hva skoler og skoleeiere gjør i forhold til denne utfordringen.

Når det gjelder skolering av lærere for Ny GIV, finner vi ingen forskjell etter kommunestørrelse, mens forskjellen er betydelig for videreutdanning av lærere og for rektorutdanningen. Også for skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet, vurdering for læring og Veiledningskorpset øker andelen som skal delta med folketallet i kommunen.

Tabell 3.9 Deltar eller planlegger skoleeier å delta på statlige tiltak for kompetanseheving og andre utviklingstiltak i 2013? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkeskommune
Nei	13 %	8 %	5 %	9 %	0 %
Ja, videreutdanning for lærere	40 %	68 %	84 %	63 %	93 %
Ja, rektorutdanningen	25 %	47 %	73 %	48 %	100 %
Ja, skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet	28 %	26 %	38 %	30 %	14 %
Ja, vurdering for læring	13 %	39 %	49 %	33 %	57 %
Ja, veiledning fra Veiledningskorpset	0 %	11 %	19 %	10 %	14 %
Ja, NY GIV skolering av lærere	68 %	79 %	73 %	73 %	86 %
Ja, annet spesifiser)	3 %	3 %	5 %	3 %	21 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

De geografiske forskjellene som framkommer av tabell 3.10 vil i noen grad reflektere forskjeller i kommunestørrelse mellom landsdelene. Mens alle ni skoleeiere i Oslo og Akershus vil delta i tiltak for videreutdanning for lærere, gjelder dette halvparten av skoleeierne i Midt- og Nord-Norge. En tilsvarende forskjell finnes for rektorutdanningen.

Tabell 3.10 Deltar eller planlegger skoleeier å delta på statlige tiltak for kompetanseheving og andre utviklingstiltak i 2013? Flere svar er mulige. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Nei	0 %	13 %	4 %	10 %	8 %
Ja, videreutdanning for lærere	100 %	63 %	73 %	54 %	67 %
Ja, rektorutdanningen	89 %	50 %	59 %	41 %	53 %
Ja, skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet	44 %	16 %	37 %	26 %	29 %
Ja, vurdering for læring	67 %	38 %	35 %	28 %	36 %
Ja, veiledning fra Veiledningskorpset	11 %	19 %	2 %	13 %	10 %
Ja, NY GIV skolering av lærere	89 %	59 %	86 %	69 %	74 %
Ja, annet spesifiser)	0 %	6 %	6 %	5 %	5 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

Andelene skoleeierne som tar sikte på å delta i statlige tiltak i 2014 er like høy som for 2013; alle fylkeskommuner og ni av ti kommuner. Enda noen flere blant kommunene har ambisjoner om å sørge for videreutdanning av lærerne, 70 prosent mot 63 prosent i 2013, mens litt færre prioriterer rektorutdanningen, 39 mot 48 prosent. Skolebasert vurdering for ungdomstrinnet øker fra 30 til 52 prosent, noe som kanskje kan være en indikasjon på at man ønsker å videreføre innsatsen rundt Ny

GIV og evaluere dette arbeidet. Siden utvalget av kommuner er lite, skal vi ikke tillegge endringene i andeler av kommunene som peker på de ulike tiltakene mye vekt. Hovedinntrykket er at det er et ønske om å gå videre og delta i de statlige tiltakene for kompetanseheving, men at det samtidig er betydelige forskjeller mellom små og store kommuner og etter landsdel.

Tabell 3.11 Tar skoleeier sikte på å delta på statlige tiltak til neste år, dvs. budsjettåret 2014? Flere svar er mulige. Etter innbyggertall.

	Under 3000	3000 - 9999	10000 og mer	Kommune	Fylkeskommune
Nei	18 %	8 %	5 %	11 %	0 %
Ja, videreutdanning for lærere	50 %	74 %	86 %	70 %	86 %
Ja, rektorutdanningen	8 %	42 %	70 %	39 %	100 %
Ja, skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet	35 %	58 %	65 %	52 %	14 %
Ja, vurdering for læring	18 %	32 %	46 %	31 %	50 %
Ja, veiledning fra Veiledningskorpset	3 %	8 %	14 %	8 %	7 %
Ja, annet spesifiser)	10 %	0 %	8 %	6 %	14 %
Antall (N=)	40	38	37	115	14

Tabell 3.12 Tar skoleeier sikte på å delta på statlige tiltak til neste år, dvs. budsjettåret 2014? Flere svar er mulige. Etter landsdel. Kommuner og fylkeskommuner under ett.

	Oslo og Akershus	Øst-Norge	Sør- og Vest-Norge	Midt- og Nord-Norge	Alle
Nei	0 %	9 %	4 %	18 %	9 %
Ja, videreutdanning for lærere	100 %	69 %	80 %	56 %	71 %
Ja, rektorutdanningen	89 %	44 %	51 %	31 %	46 %
Ja, skolebasert kompetanseutvikling på ungdomstrinnet	67 %	31 %	61 %	41 %	48 %
Ja, vurdering for læring	78 %	31 %	33 %	26 %	33 %
Ja, veiledning fra Veiledningskorpset	11 %	9 %	4 %	10 %	8 %
Ja, annet spesifiser)	0 %	6 %	4 %	13 %	7 %
Antall (N=)	9	32	49	39	129

3.4 Oppsummering

Det er behov for kunnskap om skoleeierens arbeid med etter- og videreutdanning og hvordan satsingen «Kompetanse for kvalitet» blir fulgt opp gjennom lokale prioriteringer.

Tre av fire kommuner og samtlige fylkeskommuner har satt av midler til etterutdanning av lærere i sine budsjetter for 2013. Det er særlig for etterutdanning i matematikk og norsk at kommunene setter av midler til lærerne, mens skoleledelse for rektorer og yrkesfag nevnes av 13 av de 14 fylkeskommunene som har besvart skjemaet. Det er en gjennomgående tendens til at de minste kommunene i mindre grad setter av midler enn de mellomstore og store kommunene, mens det er bare marginale forskjeller mellom de to siste gruppene. Lærere, skoleledere og ansatte i barnehager prioriteres av kommunene, mens etterutdanningsmidlene fordeles mer jevnt til flere grupper i fylkeskommunene.

Tre av fire kommuner har satt av midler i budsjettet for 2013 til videreutdanning av lærere, altså samme omfang som for etterutdanning. Det er ikke nødvendigvis slik at de kommunene som har satt av midler til etterutdanning også har satt av midler til videreutdanning, selv om det er et visst sammenfall. 61 prosent av kommunene har satt av midler til begge formål, 14 prosent bare til

etterutdanning, 14 prosent bare til videreutdanning mens 11 prosent ikke har satt av midler til noen av formålene. Andelene som setter av midler er gjennomgående lavere i de minste kommunene for videreutdanning innenfor alle fagfelt. Det er lærere og skoleledere som prioriteres for videreutdanning av kommunene.

Alle fylkeskommuner og 91 prosent av kommunene deltar eller planlegger å delta i statlige tiltak for kompetanseheving i 2013. Det er særlig skolering av lærere for Ny GIV og videreutdanning for lærere det pekes på. Når det gjelder skolering av lærere for Ny GIV, finner vi ingen forskjell etter kommunestørrelse, mens forskjellen er betydelig for videreutdanning av lærere og for rektorutdanningen. Andelene skoleeierne som tar sikte på å delta i statlige tiltak i 2014 er like høy som for 2013; alle fylkeskommuner og ni av ti kommuner

4 Grunnleggende ferdigheter

I Kunnskapsløftet er det definert fem ferdigheter som utgjør grunnleggende forutsetninger for læring og utvikling i skole, arbeid og samfunnsliv. Ferdighetene er avgjørende redskaper for læring i alle fag, og samtidig en forutsetning for at eleven skal kunne vise sin kompetanse. De fem grunnleggende ferdighetene er integrert i kompetansemålene i læreplanene for fag, avhengig av fagets egenart og hvilken funksjon ferdigheten har som del av kompetansen i faget.

Fra skoleåret 2013/ 2014 skal reviderte læreplaner i engelsk, matematikk, naturfag, norsk og samfunnsfag tas i bruk. Utdanningsdirektoratet ønsker gjennom flere av sine tiltak å støtte skolene i deres arbeid med grunnleggende ferdigheter, og vil i den forbindelse innhente mer kunnskap om hvordan skolene arbeider med de grunnleggende ferdighetene.

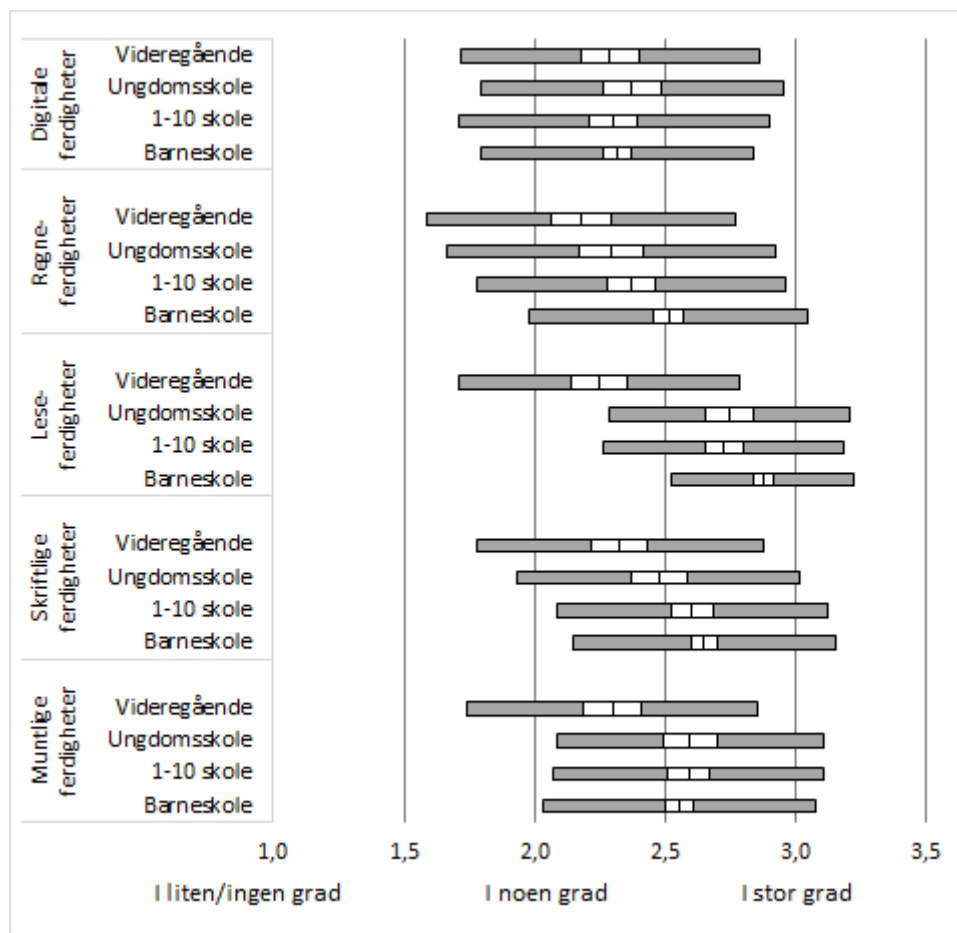
4.1 Målene i Kunnskapsløftet

Tabell 4.1 Har skolen etablert en felles forståelse for hva grunnleggende ferdigheter etter Kunnskapsløftet innebærer? Ta stilling til påstandene nedenfor

«Lærerne ved skolen arbeider systematisk med å utvikle elevenes...					
	I liten eller ingen grad	I noen grad	I stor grad	Sum	Antall (N=)
muntlige ferdigheter	2 %	44 %	55 %	100 %	707
skriftlige ferdigheter	2 %	40 %	59 %	100 %	707
leseferdigheter	1 %	24 %	75 %	100 %	707
regneferdigheter	5 %	50 %	45 %	100 %	707
digitale ferdigheter	5 %	59 %	36 %	100 %	707
...som redskap for læring i alle fag».					

Bare en svært liten andel av skolelederne svarer «i liten eller ingen grad» på påstandene. Noe annet ville være svært overraskende med tanke på den vekten det har vært lagt på arbeidet med grunnleggende ferdigheter i norsk skole det siste tiåret, altså også tiden før innføringen av Kunnskapsløftet. Det er heller overraskende at det i det hele tatt er noen som svarer «i liten eller ingen grad». Ikke bare vektleggingen av grunnleggende ferdigheter tilsier dette, samtidig som det ville være nærmest politisk ukorrekt ikke å legge vekt på dette arbeidet. Mer interessant er nok fordelingen mellom de to øvrige svarkategoriene. Mens tre av fire skoleledere svarer «i stor grad» for leseferdigheter, er andelen 36 prosent for digitale ferdigheter. Rangeringen blir dermed leseferdigheter, skriftlige ferdigheter, muntlige ferdigheter, regneferdigheter og digitale ferdigheter.

For å forenkle framstillingen vil i de resterende analysene nøye oss med å presentere gjennomsnittsmål på en skal fra en til tre der en er «i liten eller ingen grad» og tre er «i stor grad». Figur 4.1 viser dette for de fem grunnleggende ferdighetene innenfor de fire skoleslagene.

Figur 4.1 Har skolen etablert en felles forståelse for hva grunnleggende ferdigheter etter Kunnskapsløftet innebærer? Gjennomsnittsverdi med konfidensintervall og standardavvik for fem grunnleggende ferdigheter.

Det er gjennomgående slik at lærerne i noe mindre grad arbeider systematisk med fire av de fem ferdighetene ved de videregående skolene. Dette er særlig tydelig for arbeidet med leseferdigheter. Unntaket er digitale ferdigheter der vi ikke finner noen forskjeller mellom skoleslagene.

For muntlige ferdigheter går skillet mellom grunnskoler og videregående skoler sett under ett, mens vi ser en tydeligere lineær sammenheng for leseferdigheter, regneferdigheter og skriftlige ferdigheter, slik at vektleggingen reduseres gradvis etter hvert som man beveger seg fra barnetrinnet til videregående. Vi har sett på forskjeller etter landsdel og skolestørrelse, men finner ingen forskjeller av betydning.

4.2 Bruk av undervisvurdering

Skolene ble også stilt et særskilt spørsmål om systematisk bruk av undervisvurdering som et verktøy for å fremme elevens utvikling av grunnleggende ferdigheter. Også dette er et spørsmål der det vil være en betydelig terskel for å gi et negativt svar. Dermed går skillet mellom de som gjør dette i noen grad (40 prosent) eller i stor grad (59 prosent). Den eneste forskjellen av betydning vi finner mellom ulike grupper av skoler er mellom grunnskoler under ett og videregående skoler. Andelen som svarer «i stor grad» er høyest ved de videregående skolene, 70 mot 57 prosent. Vi har undersøkt skolestørrelse, geografi og eierform, men finner ingen klare mønstre.

Tabell 4.2 I hvilken grad benyttes undervisvurdering systematisk for å fremme elevenes utvikling av grunnleggende ferdigheter?

	Grunnskole	Videregående	Alle
I liten eller ingen grad	1 %	1 %	1 %
I noen grad	42 %	29 %	40 %
I stor grad	57 %	70 %	59 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	592	101	693

For å se etter andre systematiske mønstre, har vi laget en korrelasjon mellom spørsmålene om arbeid med de fem grunnleggende ferdighetene og bruk av undervisvurdering. Den nederste raden i tabell 4.3 viser resultatet av analysen. Den viser at det er statistisk signifikante positive sammenhenger mellom bruk av undervisvurdering og arbeid med alle fem ferdigheter, men sammenhengene er ikke særlig sterke. Sterkest er de for sammenhengen med muntlige og skriftlige ferdigheter.

Tabell 4.3 Korrelasjon mellom lærernes arbeid med grunnleggende ferdigheter og i hvilken grad det benyttes undervisvurdering systematisk for å fremme elevenes utvikling av grunnleggende ferdigheter. Pearsons r. N = 691 – 707.

	Muntlige ferdigheter	Skriftlige ferdigheter	Lese-ferdigheter	Regne-ferdigheter	Digitale ferdigheter
Skriftlige ferdigheter	0,638**				
Leseferdigheter	0,463**	0,501**			
Regneferdigheter	0,476**	0,489**	0,497**		
Digitale ferdigheter	0,392**	0,315**	0,230**	0,348**	
Undervisvurdering	0,304**	0,334**	0,186**	0,208**	0,152**

Tabell 4.3 viser i tillegg hvordan arbeidet med de fem ferdighetene samvarierer internt. Her ser vi en særlig sterk sammenheng mellom arbeid med muntlige og skriftlige ferdigheter, mens den svakeste sammenhengen er mellom leseferdigheter og digitale ferdigheter.

4.3 Oppsummering

Fra skoleåret 2013/ 2014 skal reviderte læreplaner i engelsk, matematikk, naturfag, norsk og samfunnsfag tas i bruk. I den forbindelse er det behov for å kartlegge hvordan arbeidet med grunnleggende ferdigheter følges opp ved skolene. Skolelederne er bedt om å ta stilling til påstander om hvordan lærerne arbeider med de fem grunnleggende ferdighetene. Bare en svært liten andel av skolelederne svarer «i liten eller ingen grad» på påstandene. Skillet går derfor mellom de som mener at lærerne arbeider med de grunnleggende ferdighetene «i noen grad» og «i stor grad». Mens tre av fire skoleledere svarer «i stor grad» for leseferdigheter, er andelen 36 prosent for digitale ferdigheter. Rangeringen blir dermed leseferdigheter, skriftlige ferdigheter, muntlige ferdigheter, regneferdigheter og digitale ferdigheter.

Skolene ble også stilt et særskilt spørsmål om systematisk bruk av undervisvurdering som et verktøy for å fremme elevenes utvikling av grunnleggende ferdigheter. Også dette er et spørsmål der det vil være en betydelig terskel for å gi et negativt svar. Dermed går skillet mellom de som gjør dette i noen grad (40 prosent) eller i stor grad (59 prosent).

5 Nettstedet «udir.no»

Direktoratet arbeider hele tiden for at skolesektoren skal finne innhold på nettstedet udir.no som gjør det enklere å løse viktige arbeidsoppgaver på en god måte. For å lykkes med dette, er det nødvendig med tilbakemelding fra brukerne av nettstedet. Svarene på spørsmålene vil dermed gi direktoratet et nyttig grunnlag for å gjøre udir.no bedre. I spørsmålene skilles det mellom behovet for informasjon, hvor enkelt det er å finne tilgjengeligheten til informasjonen på nettstedet og hvor enkelt det er å ta informasjonen i bruk.

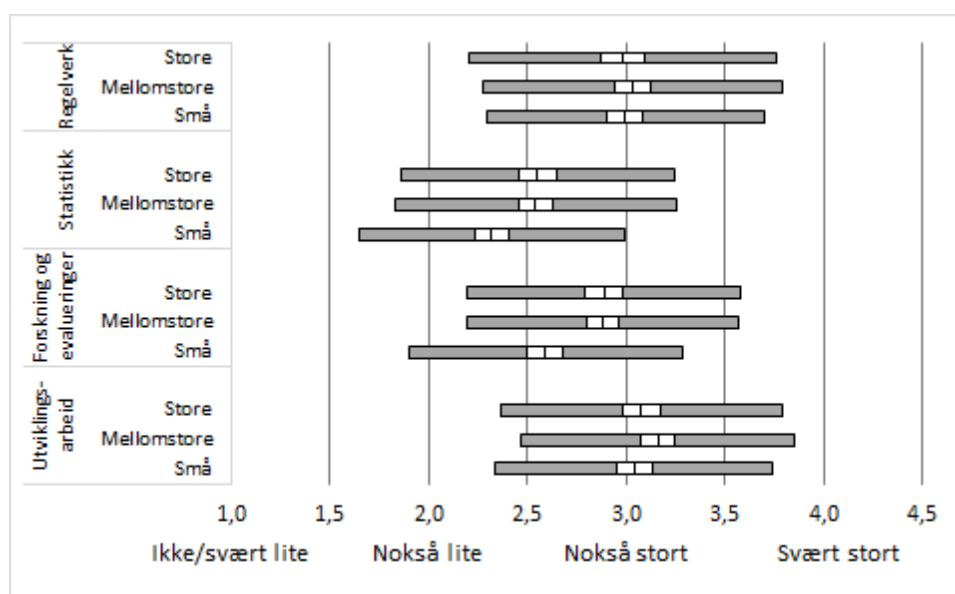
5.1 «Nokså stort behov» for informasjon

Det skilles mellom fire ulike former for informasjon når skoler og skoleeiere spørre om behovet og tilgjengeligheten, nemlig ressurser til utviklingsarbeid der klasseledelse er nevnt som et eksempel, forskningsrapporter og evalueringer, statistikk og regelverk. I tillegg har respondentene kunnet oppgi andre former for informasjon de føler behov for.

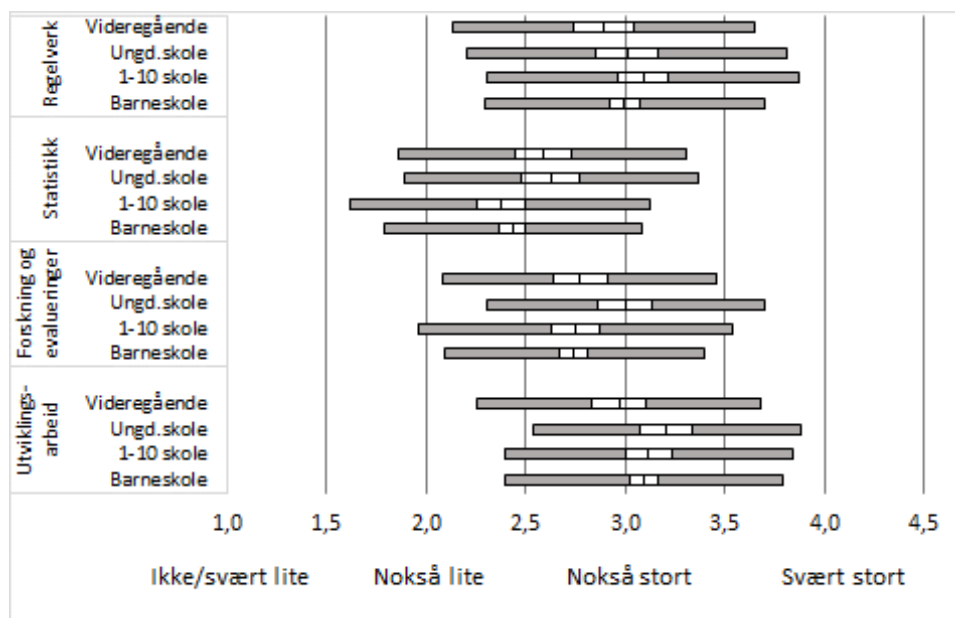
Tabell 5.1 Hvor stort behov har dere for disse formene for informasjon? Skoler og skoleeiere.

Skoler:	Ikke behov eller svært lite behov	Nokså lite behov	Nokså stort behov	Svært stort behov	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	2 %	13 %	57 %	28 %	100 %	698
Forskningsrapporter og evalueringer	2 %	32 %	52 %	14 %	100 %	694
Statistikk	5 %	51 %	37 %	7 %	100 %	690
Regelverk	2 %	22 %	50 %	26 %	100 %	689
Skoleeiere:	Ikke behov eller svært lite behov	Nokså lite behov	Nokså stort behov	Svært stort behov	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	0 %	6 %	59 %	34 %	100 %	125
Forskningsrapporter og evalueringer	2 %	17 %	51 %	31 %	100 %	121
Statistikk	2 %	22 %	44 %	31 %	100 %	125
Regelverk	1 %	14 %	47 %	38 %	100 %	125

Blant skolelederne er det størst behov for informasjon om utviklingsarbeid, tett fulgt av regelverk og forskningsrapporter og evalueringer. Minst behov er det for statistikk. Skoleeierne følger stort sett den samme rangeringen, men de har gjennomgående noe større behov for informasjon, og forskjellen mellom formene for informasjon er noe mindre. Vi har sett på om skoleslag, størrelse og geografi har noen betydning for behovene, og det tydeligste skillet vi finner er at de minste skolene synes å ha mindre behov for informasjon om forskningsrapporter og evalueringer og om statistikk. Skolestørrelse har derimot ingen betydning for behovet for informasjon om utviklingsarbeid og regelverk. Dette er vist i figur 5.1, som gjengir gjennomsnittsverdier på de fire spørsmålene med statistisk feilmargen (konfidensintervall) og standardavvik.

Figur 5.1 Gjennomsnittlig behov for fire former for informasjon etter skolestørrelse. Med konfidensintervall og standardavvik.

Figur 5.2 Gjennomsnittlig behov for fire former for informasjon etter skoletype. Med konfidensintervall og standardavvik.

Når det gjelder behov for informasjon i ulike skoleslag, finner vi små og mindre systematiske forskjeller (figur 5.2). Ungdomsskoler og videregående skoler signaliserer et litt større behov for statistikk enn

andre skoler. Ungdomsskoler har i tillegg større behov for forskningsrapporter og evalueringer, mens behov for informasjon om utviklingsarbeid synes å være noe mindre på videregående skoler. Vi vil igjen understreke at forskjellene er små, selv om de er statistisk signifikante.

Omtrent 50 av ca 700 skoler har presisert sine behov nærmere utover de fire hovedkategoriene. De som trekker fram behov for andre former for informasjon gir en rekke eksempler av varierende karakter, både når det gjelder tema og detaljeringsgrad. En del av svarene knytter seg til informasjon om læreplaner og veiledninger til disse og oppfølging av kartleggingsprøver og nasjonale prøver. Gode eksempler og ideer til bedre undervisningspraksis går også igjen.

«Kjennetegn på måloppnåelse, alle fag. Eksempel som viser LK06 oppdelt på trinn, som en mal. Eksempel på god praksis, eksempelsamlinger».

Noen har svært konkrete behov:

«Vi har behov for rask tilgang til oppgaver som direkte relaterer seg til elevenes individuelle behov, for å imøtekomme deres svakheter. Eks. eleven sliter med punktum og stor bokstav. Da må vi kunne trykke skriv ut på ett oppgavesett som passer til alder og modenhetsnivå.»

Informasjonens form og tilgjengelighet er også viktig:

«All type informasjon og veiledningsverktøy kan med fordel ligge på Udirs sider, men sørg for at det er et logisk og lett tilgjengelig system. Tungvint adgang/vanskelig å finne fører til lav bruk.»

En skoleeier peker, gjennom noen konkrete eksempler, på den generelle viktigheten av informasjon for spredning av kunnskap i sektoren:

«Førebygge mobbing, å arbeide som profesjonelt fagmiljø, organisering av tidsressurs i høve didaktiske krav i styringsdokument, norske skular er lukka samfunn i høve å lære smart organisering av kvarandre.»

5.2 Informasjonen er «nokså lett» tilgjengelig

Skoler og skoleeiere er også spurt om hvor enkelt de synes det er å finne informasjon på udir.no.

Tabell 5.2 Hvor enkelt er det å finne denne typen informasjon på udir.no? Skoler og skoleeiere.

Skoler:	Svært vanskelig	Nokså vanskelig	Nokså lett	Svært lett	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	1 %	11 %	50 %	34 %	3 %	100 %	692
Forskningsrapporter og evalueringer	1 %	13 %	60 %	20 %	6 %	100 %	688
Statistikk	1 %	14 %	56 %	20 %	9 %	100 %	686
Regelverk	1 %	10 %	53 %	33 %	4 %	100 %	689
Skoleeiere:	Svært vanskelig	Nokså vanskelig	Nokså lett	Svært lett	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	1 %	16 %	49 %	31 %	3 %	100 %	126
Forskningsrapporter og evalueringer	1 %	15 %	54 %	28 %	2 %	100 %	124
Statistikk	1 %	10 %	56 %	33 %	1 %	100 %	125
Regelverk	1 %	9 %	53 %	34 %	3 %	100 %	123

Tabell 5.2 viser at sektoren som et gjennomsnitt synes det er nokså lett å finne informasjon. Det er ikke særlig mye variasjon, verken etter tema eller mellom skoler og skoleeiere. Det synes som om

forskningsrapporter og evalueringer og statistikk oppfattes som litt mindre lett tilgjengelig blant skolelederne enn informasjon om ressurser og regelverk. For skoleeierne finner vi ikke en tilsvarende forskjell. Vi har sett nærmere på om skolestørrelse, skoletype eller landsdel har noen betydning for hvordan spørsmålene besvares, men det er ikke tilfelle.

5.3 Informasjonen er «nokså lett» å ta i bruk

Tilgjengelighet til informasjon har to nivåer. Det første gjelder hvor enkelt eller vanskelig det er å finne fram til informasjonen, mens det andre nivået går på om informasjonen kan forstås og tas i bruk.

Tabell 5.3 viser svarmønstre som i veldig stor grad tilsvarer de vi fant i tabell 5.2 om hvor lett det er å finne informasjonen på udir.no. Det er dessuten en ganske tydelig samvariasjon mellom svarene på de to spørsmålene. De som synes det er enkelt å finne informasjon synes også i stor grad at det er enkelt å ta den i bruk. Likevel ser vi at det nok er litt enklere å finne informasjon enn å ta den i bruk.

Vi har også her sett nærmere på om skolestørrelse, skoletype eller landsdel har noen betydning for hvordan spørsmålene besvares, men det er heller ikke her tilfelle.

Tabell 5.3 Hvor enkelt er det å ta informasjonen fra udir.no i bruk i arbeidet? Skoler og skoleeiere.

Skoler:	Svært vanskelig	Nokså vanskelig	Nokså lett	Svært lett	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	1 %	15 %	55 %	24 %	5 %	100 %	687
Forskningsrapporter og evalueringer	1 %	25 %	53 %	12 %	9 %	100 %	686
Statistikk	1 %	25 %	51 %	11 %	12 %	100 %	681
Regelverk	1 %	12 %	60 %	20 %	7 %	100 %	682
Skoleeiere:	Svært vanskelig	Nokså vanskelig	Nokså lett	Svært lett	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Ressurser til utviklingsarbeid (for eksempel klasseledelse)	0 %	16 %	54 %	24 %	6 %	100 %	126
Forskningsrapporter og evalueringer	2 %	15 %	58 %	22 %	3 %	100 %	125
Statistikk	2 %	14 %	56 %	26 %	2 %	100 %	125
Regelverk	2 %	9 %	58 %	27 %	4 %	100 %	121

5.4 Oppsummering

Nettstedet «udir.no» har en sentral rolle i informasjonsformidlingen fra Utdanningsdirektoratet til Skole-Norge. Skolene og skoleeierne peker særlig på behovet for informasjon om ulike typer ressurser til utviklingsarbeidet og informasjon om regelverk, mens behovet for statistikk er noe mindre. Spesielt små skoler ser ut til å ha lite behov for dette.

Skoler og skoleeiere oppfatter informasjonen som å være nokså lett tilgjengelig. Lettest tilgjengelig er informasjon om ressurser til utviklingsarbeid og regelverk. Som et gjennomsnitt mener sektoren at informasjonen er nokså lett å ta i bruk, men her er terskelen noe høyere for forskningsrapporter, evalueringer og statistikk eller for andre typer informasjon.

6 Etablering av læreplasser

Utdanningsdirektoratet ønsker å følge med på status for om søkere til lære plass får lære plass og om antall lære plasser i Norge påvirkes av den europeiske økonomiske krisen. Derfor ønsker vi fylkeskommunenes syn på situasjonen foran tildeling av lære plasser i 2013. Slik kan vi få kunnskap om hvilken påvirkning situasjonen i Europa har på lærebedriftenes inntak av lærlinger og vurdere om svarene gir noen indikasjoner på en eventuell lavkonjunktur også for Norges del. Det er usikkert hvilket omfang konsekvensene av krisen får for nettopp fylkeskommunene og for lærebedriftenes inntak av lærlinger i 2013. Utdanningsdirektoratet har stilt tilsvarende spørsmål til fylkeskommunene siden våren 2009.

6.1 Mangel på instruktører og oppdrag gjør at bedrifter ikke tar inn lærlinger

De første spørsmålene som ble stilt fylkeskommunene gjelder tre ytre forhold som kan tenkes å redusere inntaket av lærlinger og har ikke vært stilt tidligere. Dette gjelder arbeidsinnvandring, midlertidige ansettelser og økt bruk av vikarbyråer.

Tabell 6.1 Hvilken betydning mener fylkeskommunen at følgende forhold har for redusert inntak av lærlinger?

	Ingen betydning	En del betydning	Stor betydning	Sum
Arbeidsinnvandring	7	8	1	16
Midlertidige ansettelser	7	7	2	16
Økt bruk av vikarbyråer	10	4	1	15

Ingen av de tre forholdene anses som å ha stor betydning for redusert inntak av lærlinger, bare en eller to fylkeskommuner tillegger dem slik vekt. Midlertidige ansettelser og arbeidsinnvandring tillegges en del betydning av omtrent halvparten av fylkeskommunene, mens økt bruk av vikarbyråer tillegges mindre vekt. Er det så de samme fylkeskommunene som tillegger disse forholdene vekt? Tabell 6.2 viser at tre av fylkeskommunene tillegger alle tre forhold vekt, mens fire mener ingen av forholdene har betydning for redusert inntak av lærlinger. I mellom dette ligger ulike kombinasjoner. Det er ingen som peker på vikarbyråer alene. Det er heller ingen geografiske mønstre i svarfordelingen, slik at bestemte landsdeler peker seg ut i forhold til en eller flere av de nevnte årsakene til redusert inntak av lærlinger.

Tabell 6.2 Forhold som kan ha betydning for redusert inntak av lærlinger?

Alle tre forhold	3
Arbeidsinnvandring og midlertidige ansettelser	3
Arbeidsinnvandring og vikarbyråer	1
Midlertidige ansettelser og vikarbyråer	1
Bare arbeidsinnvandring	2
Bare midlertidige ansettelser	2
Bare vikarbyråer	0
Ingen av forholdene	4
Sum	16

På direkte spørsmål om fylkeskommunen i løpet av de siste to årene har hatt kontakt med lærebedrifter som ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger, svarer 14 av 16 fylkeskommuner bekreftende. Disse er bedt om å presisere nærmere hva de tror er årsaken til dette (tabell 6.3).

Tabell 6.3 Årsaker til at lærebedrifter ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger

	Ja	Nei	Sum
Har fylkeskommunen i løpet av de siste to årene hatt kontakt med lærebedrifter som ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger?	14	2	16
Årsaker:	Ja	Nei	Sum
Ungdom ønsker ikke læreplass	5	9	14
Tar heller inn voksenalrlinger	4	10	14
Mangler oppdrag/bestillinger	9	5	14
Mangler ansatte som kan ta på seg å være instruktør/faglig leder	10	4	14
Leier heller inn utenlandsk arbeidskraft fordi det er billigere	4	10	14
Leier heller inn utenlandsk arbeidskraft fordi det gir bedre kvalitet	1	13	14
Annet	3	11	14

De årsakene som flest nevner er mangel på ansatte som kan være instruktører og mangel på oppdrag. Spesielt for små bedrifter må dette kunne sies å være tungtveiende årsaker ettersom de vil være mindre fleksible i forhold til endringer i ordretilgang og kompetanse og kapasitet i bedriften. Vi merker oss dessuten at fem fylkeskommuner mener at manglende interesse for læreplass blant de unge påvirker bedriftenes vilje til å ta lærlinger. Dette kan kanskje henge sammen med at de opplever å ha få kandidater å velge mellom. Fire fylkeskommuner har møtt på bedrifter som heller velger å satse på voksne lærlinger mens like mange heller leier inn billig utenlandsk arbeidskraft. En fylkeskommune peker dessuten på bedre kvalitet hos utenlandsk arbeidskraft. Det er ingen fylkeskommuner som peker på samtlige oppgitte årsaker til at bedrifter ikke lenger tar inn lærlinger, mens en peker på seks av årsakene og en på fem. Åtte av de fjorten fylkeskommunene peker på en eller to av de oppgitte årsakene og blant disse er det mangel på oppdrag og mangel på instruktører som går igjen.

6.2 Tro på at kvalifiserte søkere vil få læreplass

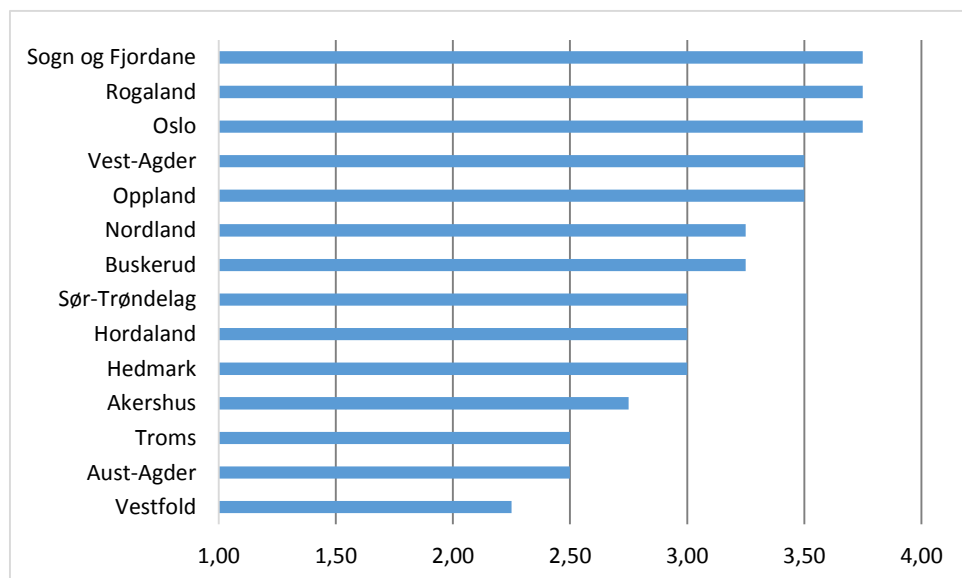
Hvert år siden 2009 har fylkeskommunene tatt stilling til tre påstander om hvordan de tror formidlingen av læreplasser kommer til å gå. Den første påstanden gjelder om de kvalifiserte søkerne vil få plass og alle de 14 fylkene som har besvart spørsmålet mener at påstanden passer svært godt eller ganske godt. I forhold til tidligere synes det å råde en større optimisme ettersom halvparten av

fylkeskommunene synes påstanden passe svært godt, mens det typiske svaret tidligere har vært «ganske godt». Tidligere, og spesielt i 2009, har det dessuten vært fylkeskommuner som synes påstanden passer dårlig, men det ikke er tilfelle nå. Svarmønsteret for den andre og tredje påstanden ligner mer på hva vi har sett tidligere, selv om vi også her kan ane en noe større grad av optimisme. Den fjerde påstanden er ny i år, og også den bekrefter en relativt stor grad av optimisme.

Tabell 6.4 Vi ber fylkeskommunen gi en vurdering av situasjonen for elevene som er i ferd med å avslutte skoledelen av sin yrkesfaglige opplæring, og som har søkt om læreplass fra høsten 2013. Hvor godt passer beskrivelsene nedenfor på situasjonen i fylket?

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Vi antar at de fleste kvalifiserte søkerne vil få læreplass	7	7			14
Vi vil bare kunne skaffe læreplass til søkere med opplæringsrett		3	8	3	14
Vi er svært bekymret for situasjonen til elever som søker læreplass	2	2	8	3	15
Lærebedrifter ser på det som aktuelt å si opp eller ta inn færre lærlinger		2	8	4	14

Ut fra svarene i tabell 6.4 kan vi lage en indeks for grad av optimisme. Hvis man svarer «passer svært godt» på det første utsagnet og «passer svært dårlig» på de tre neste, vil dette gi et samlet uttrykk av maksimal optimisme og en gjennomsnittsverdi på 4,0. «Passer svært dårlig» på det første utsagnet og «passer svært godt» på de tre øvrige vil bety maksimal pessimisme og en gjennomsnittsverdi på 1,0. I figur 6.1 har vi plassert de 14 fylkeskommunene som har besvart alle fire utsagn og rangert dem etter grad av optimisme.

Figur 6.1 Gjennomsnittlig grad av optimisme

Sogn og Fjordane, Rogaland og Oslo skårer høyest, mens Vestfold, Troms og Aust-Agder skårer lavest. Vi gjorde en tilsvarende beregning for et år siden og resultatet har mange likhetstrekk når det gjelder rangering av fylkeskommunene, mens forskjellen mellom de mest optimistiske og de mest pessimistiske har blitt mye mindre.

6.3 Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak

Fylkeskommunene er bedt om å ta stilling til sju påstander knyttet til hvilke tiltak som gjennomføres for å skaffe flere læreplasser. Alle fylkeskommunene jobber med dette hele tiden og det inngår i dere daglige arbeid. 14 av 15 fylkeskommuner mener utsagnet om at de iverksetter egne tiltak passer svært godt eller ganske godt, mens 13 av 14 har konkrete planer om å skaffe flere læreplasser. 13 av 15 fylkeskommuner ansetter egne medarbeidere for dette formålet, mens ni av 13 planlegger informasjonskampanjer. Avsetting av penger til egne tiltak ved en eventuell krise gjelder halvparten av fylkeskommunene, på samme måte som utvikling av fylkeskommunale for inntak av lærlinger. Vi finner vesentlige likhetstrekk med situasjonen et år tidligere, selv om det da bare ble stilt fire spørsmål. En tydelig endring er at det ser ut til å bli lagt noe mindre vekt på informasjonskampanjer.

Tabell 6.5 Vil fylkeskommunen gjennomføre egne tiltak for å skaffe flere læreplasser? Ta stilling til hvor godt beskrivelsene nedenfor passer på situasjonen i fylket.

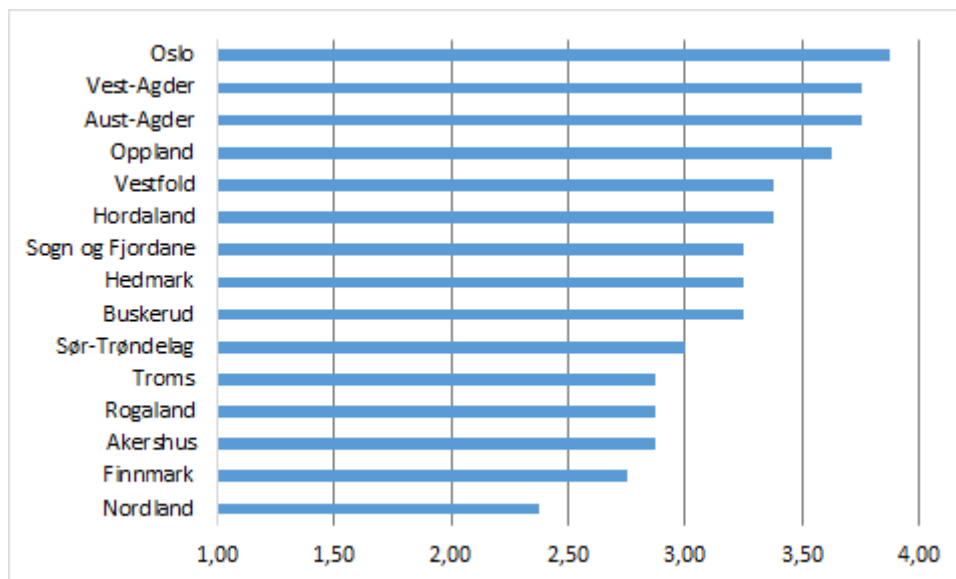
	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig	Sum
Vi har iverksatt egne tiltak for å skaffe læreplasser	11	3	1		15
Vi har konkrete planer om å rekruttere flere lærebedrifter	9	4	1		14
Vi arbeider hele tiden med å skaffe læreplasser. Dette inngår i det daglige arbeidet	9	6			15
Vi vil gjennomføre en egen informasjonskampanje for å skaffe flere læreplasser	4	5	4		13
Vi ansetter egne medarbeidere for å bidra til at søkere får tilbud om læreplass	5	8		2	15
Vi har satt av penger til egne tiltak ved en eventuell krise	3	4	4	4	15
Vi har utviklet fylkeskommunale mål for inntak av lærlinger på de enkelte fagområder (jf. samfunnskontrakten)	3	4	7	1	15
Andre tiltak fylkeskommunen har iverksatt. Beskriv tiltakene i boksen nedenfor	11				11

11 fylkeskommuner har oppgitt andre tiltak enn de sju som er gitt som alternativer i tabell 6.5 og de er som følger:

- Arbeidet med tidlig formidling og prosjekt til fordypning
- BFK har satt av søkbare midler som opplæringskontorene kan søke på, der formålet er å skape flere læreplasser og generere flere lærekontrakter. "Aksjon Lærebedrift".
- Fylkestinget har hatt yrkesopplæringsnemda sin strategiplan til behandling. Her har en satt en strategi for økning i antall lærebedrifter på minimum 202 frem til 2015 i forhold til tallet i 2011
- Kvalifisering av søkere. Ekstra støtte til lærlinger med særskilte behov. Inntak av lærlinger hele året.
- Kvalifiseringstiltak. Eleven returnerer til skolen og får individuell oppfølging i et halvt år for å kvalifisere seg til læreplass
- Oslo kommune - Lærlingeprosjekt
- Tett samarbeid med bedrifter og opplæringskontorene om intensjonsavtaler. Tett samarbeid med LO/NHO gjennom Aksjon Lærebedrift

- Tiltakspakken (rammetilskuddet) er øremerket fagopplæringstiltak. Formidlingsansvar til skolene - ressurser er avsatt, handlingsplaner er laget og skolene følges opp gjennom samlinger mv.
- Utviklet brosjyremateriell spesielt for søkere til læreplass. Sendes ut i papirform til søkere, samtidig som det er tilgjengelig på elektroniske medier.
- Økonomiske tiltak motivasjon for lærebedrifter
- Øyemerka tiltak gjennom bruk av ekstramidlar for fagopplæring

Vi har også for disse utsagnene laget en indeks som kan gi et mer generelt inntrykk av aktivitetsnivået i fylkeskommunene. På denne indeksen kommer Oslo ut med høyeste verdi og Nordland med laveste.

Figur 6.2 Gjennomsnittlig grad av aktivitet når det gjelder egne tiltak for å skaffe flere læreplasser

6.4 Hva kan gjøres fra sentralt hold?

Også i denne spørringen er fylkeskommunene bedt om å ta stilling til hvilke sentrale tiltak som bør iverksettes for å bidra til inntak av lærlinger og hvilken viktighet de ulike tiltakene tillegges.

Tabell 6.6 Har fylkeskommunen forslag til tiltak som bør iverksettes på statlig nivå for å bidra til inntak av lærlinger? Ta stilling til viktigheten av tiltakene nedenfor.

	Svært viktig	Ganske viktig	Mindre viktig	Ikke viktig	Sum
Økt lærlingstilskudd	1	9	4	1	15
Flere kryssløp	3	7	5		15
Nasjonale informasjonskampanjer	3	5	6		14
Nasjonalt lærlingtorg (database) for registrering av ledige plasser og søkere	1	3	8	2	14
Bedre vern av lærlinger i lovverket under permisjon / oppsigelse	1	4	6	2	13
Målrettede krisepakker som kan styrke lærebedriftene	3	9	2		14
Andre forslag til tiltak. Beskriv tiltaket i boksen nedenfor	5	1			6

Målrettede krisepakker, økt lærlingstilskudd, flere kryssløp og nasjonale informasjonskampanjer er de tiltakene som gis størst viktighet, mens fylkeskommunene har mindre tro på et nasjonalt lærlingtorg og

bedre oppsigelsesvern. I forhold til tidligere spøringer tillegges kryssløp større viktighet mens informasjonskampanjer anses som mindre viktig. Også i tilknytning til disse spørsmålene er fylkeskommunene bedt om å spesifisere nærmere hvilke andre tiltak de vil foreslå.

- Det er behov for midler til lønnstilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger med lav verdiskapningsevne. - Bransjer som svinger med konjunktorene, vil ofte ha behov for omplassering av lærlinger. Ofte vil dette være vanskelig, da hele området sliter. Det bør etableres økonomiske ordninger som setter fylkeskommunene i stand til å drive kompetansegivende opplæring iht læreplanen i de periodene lærebedriftene må stoppe.
- Det må avklares hvilke fagarbeidere bransjene trenger. Flere elever søker til fagområder hvor det ikke finnes læreplasser
- Målrettede pakker for lærlinger/lærekandidater som har behov for ekstra oppfølging
- Sterkere og mer synlig satsing på det samfunnsansvaret som påhviler bedriftene å ta inn lærlinger. Sette krav i kontraktene om å ta inn lærlinger i offentlig sektor.
- Stimulere bransjene til å gjøre seg mer attraktive overfor potensielle søkere til læreplass. Offentlig sektor må ta større ansvar for å ta inn lærlinger
- Større trykk fra partene i arbeidslivet på egne medlemmer (samfunnskontrakten) Mer differensiert tilnærming til lærlingstilskuddet. Mange lærlinger er en stor ressurs for bedriftene, i slike tilfeller er størrelsen på lærlingstilskuddet av liten betydning. Utfordringene er å få bedrifter (og opplæringskontor) til å ta inn lærlinger som krever tett oppfølging.
- Ønsker å få til grenseoverskridende lærlingeordninger hvor ansvarsforholdene rundt lærlingen er avklart.

6.5 Permitteringer og oppsigelser av lærlinger

Åtte ³ av 15 fylkeskommuner oppgir at det har blitt oppsagt eller permittert lærlinger etter 1. oktober 2012, mens sju fylkeskommuner svarer benektende på dette. Vi er usikre på om et benektende svar betyr at oppsigelser eller permitteringer faktisk ikke har forekommet, eller om det kan tolkes som at fylkeskommunen ikke kjenner til eller ikke har oversikt over om dette har forekommet. Omfanget av fylker som oppgir antall oppsagte og permitterte innenfor ulike fag er omtrent det samme som ved tidligere spørringer. I forhold til situasjonen for et år siden er det en særlig markert økning i antallet permitterte og oppsagte i rørleggerfaget. Fra omtrent ikke å forekomme, så vi en økning for dette faget i 2012 og nå er det dette faget der tallet er høyest.

Det må tas forbehold for at tallene er små og at vi mangler opplysninger fra 11 fylkeskommuner, som også kan ha hatt permitterte eller oppsagte lærlinger å fortelle om. Ellers opprettholdes en annen viktig endring vi så i 2012, nemlig at det ser ut til å ha blitt vanligere å si opp lærlinger framfor å permittere dem, mens det omvendte var tilfelle før.

Tabell 6.7 Hvor mange lærlinger i hvilke fag er blitt permittert eller oppsagt etter 1. oktober 2012 i dette fylket? Fylkeskommunen kan bruke egne tall, eller tall fra VIGO hvis disse gir et godt bilde av situasjonen.

	Permitterte	Oppsagte	Sum
Rørleggerfaget	5	18	23
Tømrerfaget	9	10	19
Kokk-servitør	0	10	10
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	4	8	12
Kjemiprosessfaget	0	7	7
Billakkererfaget	0	7	7
Kontor og administrasjon	0	7	7
Helsearbeiderfaget	3	5	8
Salgsfaget	0	5	5
Elektrikerfaget	0	4	4
Malerfaget	0	3	3
Sveisefaget	0	2	2
Automatiseringsfaget	0	2	2
Bilfaget - lette kjøretøy	1	1	2
Frisørfaget	0	1	1
Industrimekaniker	0	1	1
Betongfaget	8	0	8
Industrimalerfaget	1	0	1
Anleggsmaskinførerfaget	1	0	1
Sum	32	91	123

³ Oslo, Akershus, Buskerud, Vestfold, Aust-Agder, Hordaland, Sør-Trøndelag og Finnmark.

6.6 Opprettelse av Vg3-tilbud

11 fylkeskommuner ⁴ har oppgitt at de har opprettet i alt 79 alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass høsten 2012 med til sammen 329 elever i 28 forskjellige fag. I tillegg kommer to fylkeskommuner ⁵ som oppgir at de har Vg3-elever, men ikke hvor mange. Omfanget av elever i slike tilbud er litt lavere enn det var i 2010 og 2012, men forbehold må tas for at vi ikke har opplysninger fra alle fylkeskommuner og at det ikke er helt de samme fylkeskommunene som har rapportert tidligere år.

Tabell 6.8 Hvor mange alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass har fylkeskommunen igangsatt i dette skoleåret (2012 – 2013)? Skriv inn antall alternative Vg3-klasser og antall elever i Vg3-klasser

	Vg3- klasser	Vg3-elever
Industrimekaniker	11	55
Helsearbeiderfaget	6	50
Elektrikerfaget	12	49
Bilfaget - lette kjøretøy	7	43
Kjole- og draktsyerfaget	3	23
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	4	22
Gullsmedfaget	1	16
Landbruksmaskinmekanikerfaget	7	15
Tømrerfaget	2	10
Billakkererfaget	3	8
IKT-service	2	8
Rørleggerfaget	1	3
Konditor/baker	1	3
Møbelsnekkerfaget	1	3
Sveisefaget	2	2
Anleggsmaskinfører	1	2
Platearbeider	1	2
CNC-maskinering	2	2
Yrkessjåfør	2	2
Kulde- og varmepumpeteknikk	1	2
Anleggsgartner	2	2
Logistikk	1	1
Institusjonskokk	1	1
Renhold	1	1
Børsemaker	1	1
Frisør	1	1
Murer	1	1
Bilskadefaget	1	1
Sum	79	329

Vesentlige endringer fra 2012 er at det er betydelig flere Vg3-elever i industrimekanikerfaget og tilsvarende færre i barne- og ungdomsarbeiderfaget.

Av de 13 fylkeskommunene som oppgir at de gir Vg3-tilbud, er det 11 som gir tilbud over ett år, en gir tilbud over to år mens en varierer lengden mellom tilbudene. Ti fylkeskommuner oppgir at det foreligger planer om Vg3-tilbud for søkere som ikke får læreplass høsten 2013, mens fire svarer benektende på dette spørsmålet.

⁴ Oslo, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold, Aust-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Sør-Trøndelag og Nordland.

⁵ Akershus og Vest-Agder

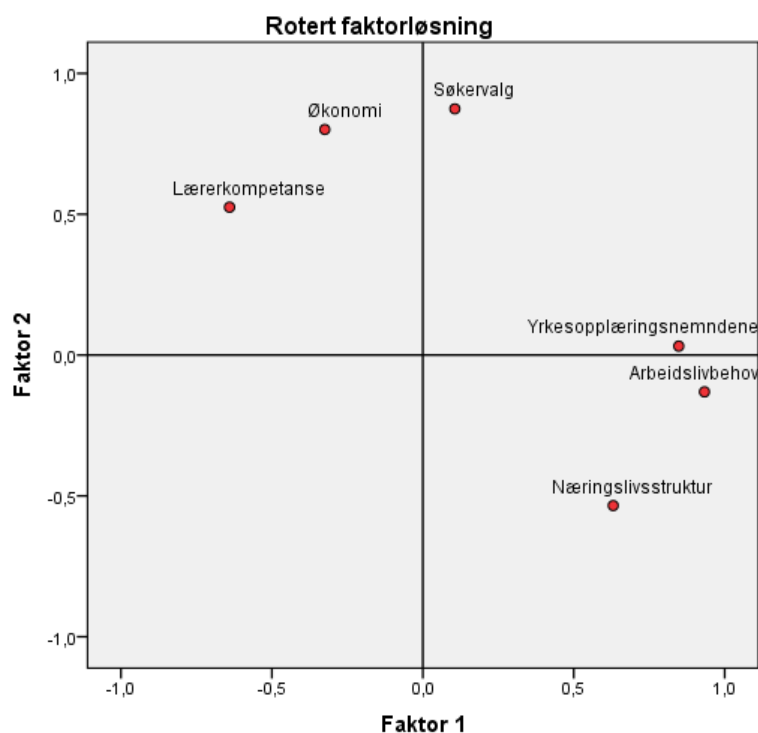
6.7 To hovedhensyn når tilbudet planlegges

Fylkeskommunene er også bedt om å vurdere viktigheten av seks ulike forhold når den planlegger sitt opplæringstilbud. Søkernes valg og arbeidslivets behov for fagarbeidere tillegges størst viktighet, mens kompetansen til lærerne ses på som minst viktig.

Tabell 6.9 Hvor viktig er følgende forhold når dere planlegger fylkeskommunens opplæringstilbud?

	Svært viktig	Ganske viktig	Mindre viktig	Ikke viktig	Sum
Søkeres valg	8	5	1		14
Arbeidslivets behov for fagarbeidere	6	7	1		14
Yrkesopplæringsnemndens vurdering	5	8	1		14
Næringslivsstruktur	4	8	2		14
Økonomiske hensyn	2	8	3	1	14
Kompetansen til lærerne	2	5	6	1	14

Mer interessant enn svarfordelingen i tabell 6.9 er forskjellene mellom fylkeskommunene når det gjelder vektleggingen av de seks forholdene. Ved å bruke faktoranalyse er det mulig å redusere de seks forholdene til to selvstendige underliggende hoveddimensjoner slik det er gjort i figur 6.3.

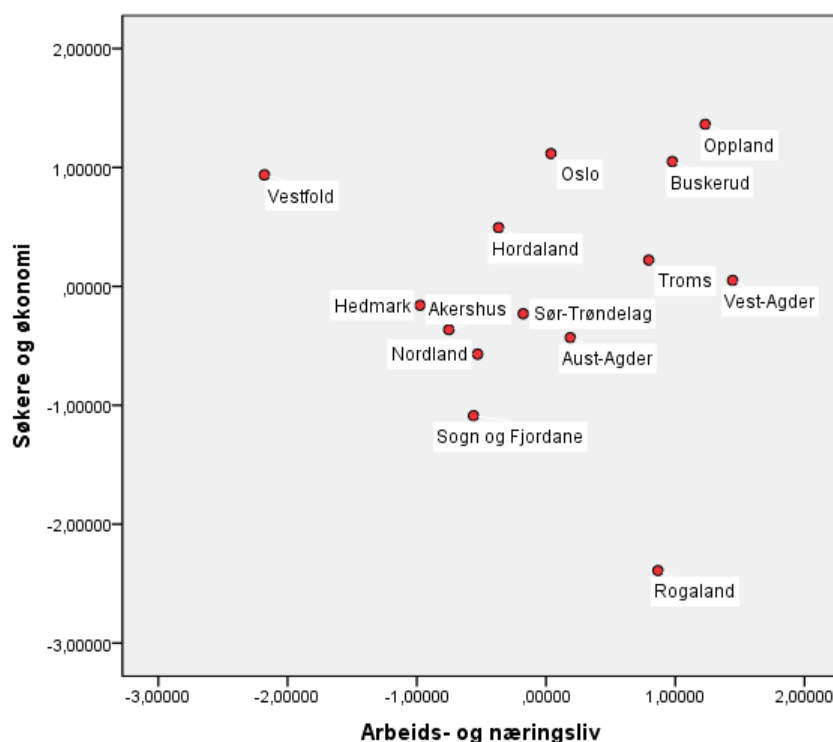

Figur 6.3 Seks forholds viktighet redusert til to dimensjoner ved hjelp av faktoranalyse med varimax rotasjon.

Når man benytter faktoranalyse, søker man å redusere det opprinnelige antallet spørsmål til et mindre antall underliggende dimensjoner. De spørsmålene som henger sammen statistisk, eller samvarierer, vil dermed danne dimensjonene. De to dimensjonene er ikke korrelert med hverandre og kan forklare omtrent tre fjerdedeler av den samlede variasjonen i svarene på de seks enkeltspørsmålene som ligger til grunn. I faktor 1 er det arbeidslivets behov, yrkesopplæringsnemndenes vurdering og næringslivets struktur som bidrar med positive ladninger, mens lærerkompetansen og økonomiske hensyn gir negative bidrag. I faktor 2 er det søkernes valg, økonomiske hensyn og lærernes

kompetanse som gir positive bidrag, mens næringslivets struktur gir et negativt bidrag. Yrkesopplæringsnemndenes vurdering og arbeidslivets behov er nøytrale i forhold til faktor 2, mens søkerens valg er nøytral i forhold til faktor 1.

Hver fylkeskommune får sin egen skåre på de to dimensjonene, og ved hjelp av disse skårene kan de plasseres i forhold til hverandre langs de to dimensjonene. De to ytterpunktene utgjøres av Rogaland og Vestfold. Mens Rogaland skårer høyt på arbeidslivets behov og de forholdene som kan knyttes til dette, skårer fylket lavest av alle på søkerens ønsker, lærernes kompetanse og økonomiske hensyn. Omvendt er det med Vestfold som skårer høyt på søkerens ønsker, lærernes kompetanse og økonomiske hensyn og lavest av alle på arbeidslivets behov. Oppland og Buskerud skårer høyt på begge dimensjoner, mens ingen fylker skårer lavt på begge dimensjoner. Dette kan tolkes som at man enten tar et valg mellom de to hovedhensynene, eller at man prøver å få til begge deler. Oslo legger størst vekt på faktor 2 (søkervalg, økonomi og lærerkompetanse) og er nøytral i forhold til faktor 1, mens Vest-Agder og Troms legger størst vekt på faktor 1 (arbeids- og næringsliv) og er nøytrale i forhold til faktor 2.

Figur 6.4 14 fylkeskommuner plassert langs to hoveddimensjoner for forhold som vektlegges ved planlegging av opplæringstilbudet.

Tre fylkeskommuner har gitt utfyllende kommentarer på hva som har betydning for planleggingen av tilbudet:

Sør-Trøndelag: «God kontakt med opplæringskontor og andre lærebedrifter som gir gode signaler på hvor mange læreplasser vi kan regne med for "årets kull". (Prosjekt prognoser).»

Aust-Agder: «Tilgang på læreplasser er viktigste enkeltfaktor. To Vg3-klasser gjennomføres over 2 år, resten over 12 måneder.»

Rogaland: «Partene i arbeidslivet sine innspill. Opplæringskontorene sine forventninger til antall læreplasser i medlemsbedriftene.»

6.8 Oppsummering

Det er foretatt kartlegginger blant fylkeskommunene av situasjonen foran inntak av lærlinger hver vår siden 2009. Denne gangen er flere nye spørsmål tatt med i kartleggingen. Det viser seg blant annet at arbeidsinnvandring og midlertidige ansettelser kan bety en reduksjon av inntaket av lærlinger, mens vikarbyråer er av mindre viktighet. 14 av 16 fylkeskommuner har opplevd at lærebedrifter ikke lenger ønsker å ta inn lærlinger og de viktigste grunnene som oppgis er at bedriftene enten mangler oppdrag eller at de ikke har ansatte som kan være instruktører.

I forhold til tidligere år ser det ut til å være en noe større tro på at kvalifiserte søkere vil få læreplass og færre fylkeskommuner enn tidligere nærer bekymringer for situasjonen til elever som søker læreplass. Oppsigelse eller redusert inntak av lærlinger ses heller ikke på som noe stort problem, til tross at vi gjennom andre spørsmål ser at begge deler forekommer.

Fylkeskommunene iverksetter egne tiltak for å skaffe flere læreplasser, selv om aktivitetsnivået ser ut til å variere en del fylkene imellom. Av sentrale tiltak for å øke inntaket av lærlinger pekes det særlig på økt lærlingtilskudd, målrettede krisepakker og flere kryssløp.

Åtte av 15 fylkeskommuner oppgir at det har blitt oppsagt eller permittert lærlinger etter 1. oktober 2012, mens sju fylkeskommuner svarer benektende på dette. I forhold til situasjonen for et år siden er det en særlig markert økning i antallet permitterte og oppsagte i rørleggerfaget. 11 fylkeskommuner oppgir at de har opprettet i alt 79 alternative Vg3-klasser for søkere som ikke fikk læreplass høsten 2012 med til sammen 329 elever i 28 forskjellige fag.

Fylkeskommunene er bedt om å vurdere viktigheten av seks ulike forhold når den planlegger sitt opplæringstilbud. Søkernes valg og arbeidslivets behov for fagarbeidere tillegges størst viktighet, mens kompetansen til lærerne ses på som minst viktig. Svarene på de seks spørsmålene kan reduseres til to underliggende dimensjoner og fylkene kan plasseres langs disse dimensjonene. De to ytterpunktene utgjøres av Rogaland og Vestfold. Mens Rogaland skårer høyt på arbeidslivets behov og de forholdene som kan knyttes til dette, skårer fylket lavest av alle på søkerens ønsker, lærernes kompetanse og økonomiske hensyn. Omvendt er det med Vestfold som skårer høyt på søkerens ønsker, lærernes kompetanse og økonomiske hensyn og lavest av alle på arbeidslivets behov.

7 Forsøket med praksisbrev

Forsøksprosjektet med praksisbrev tilrettelegger videregående opplæring med vekt på praktisk opplæring de første årene, og gir en mulighet til å avlegge en praksisbrevprøve etter to års opplæring. Etter disse to årene skal kandidaten kunne oppnå, og få dokumentert, en yrkeskompetanse som arbeidslivet kan bruke. Kandidaten skal etter praksisbrevprøven kunne fortsette opplæringen og oppnå full kompetanse innen faget i løpet av ordinær opplæringstid. Ordningen er i utgangspunktet åpen for alle, men er særlig rettet mot ungdom og rettighetselever som etter avsluttet grunnskole, ønsker en mer praktisk opplæring.⁶

Forsøksordningen gjaldt opprinnelig for perioden 2008 til 2011. Den permanente reguleringen av ordningen om praksisbrev ble behandlet i Meld. St. 20 (2012-2013) *På rett vei. Kvalitet og mangfold i fellesskolen*. Frem til en eventuell regulering er vedtatt, pågår forsøket. Siste frist for avleggelse av praksisbrevprøve for elevene er satt til 1.august 2016.

Forsøket med praksisbrev for perioden 2008 – 2011 er tidligere evaluert av NIFU (Høst 2011). 51 praksisbrevkandidater ble registrert i forbindelse med evalueringen og av disse hadde 41 gjennomført ordningen på to år høsten 2010. Kandidatene fantes i fylkene Rogaland, Vestfold og Akershus. Oslo hadde også opprinnelig gitt signal om interesse for forsøket, men trakk seg siden fra ordningen.

Forsøksordningen med praksisbrev er videreført etter den opprinnelige forsøksperioden og nå er fylkeskommunene spurt om sin deltakelse i ordningen. Fem fylkeskommuner oppgir at de har deltatt i forsøket med praksisbrev med til sammen 172 elever eller praksisbrevkandidater (tabell 7.1) fordelt på 15 fag: Rogaland (110 elever), Vestfold (28 elever), Akershus (28 elever), Hedmark (5 elever) og Oppland (en elev). Selv om spørsmålsformuleringen i tabell 7.1 gjelder «elever i alt til nå» kan det være uklart om tallene som oppgis fra fylkeskommunene gjelder alle elever siden forsøket startet, eller for eksempel inneværende skoleår. Det ble foretatt en tilsvarende registrering våren 2012. Også da var det usikkerhet knyttet til tallene, spesielt ved at et av fylkene (Vestfold) ikke oppga elevtall. Elevtallet for Rogaland var da 103, mens Akershus oppga samme tall som nå (28). I tillegg oppga Finnmark at de hadde fem elever innenfor ordningen. Dette fylket har ikke besvart spørsmålene om praksisbrev denne gangen.

⁶ <http://www.udir.no/Lareplaner/Forsok-og-pagaende-arbeid/Praksisbrev---Lokale-forsokslareplaner/>

Tabell 7.1 Hvor mange elever i alt har til nå deltatt i forsøket med praksisbrev? Fordel elevene på lærefag / Vg3-områder.

Tømrerfaget	75
Salgsfaget	18
Kokkefaget	17
Logistikkfaget	14
Ventilasjons- og blikkenslagerfaget	10
Barne- og ungdomsarbeiderfaget	9
Institusjonskokkfaget	7
Platearbeiderfaget	7
Rørleggerfaget	5
Anleggsgartnerfaget	3
Betongfaget	2
Industrimontørfaget	2
Butikkslakterfaget	1
CNC-maskineringsfaget	1
Servitørfaget	1
Sum	172

Førsøksordningen med praksisbrev er videreført etter den opprinnelige forsøksperioden og nå er fylkeskommunene spurt om sin deltakelse i ordningen. Fem fylkeskommuner oppgir at de har deltatt i forsøket med praksisbrev med til sammen 172 elever eller praksisbrevkandidater fordelt på 15 fag: Rogaland (110 elever), Vestfold (28 elever), Akershus (28 elever), Hedmark (5 elever) og Oppland (en elev). Selv om spørsmålsformuleringen i tabell 7.1 gjelder «elever i alt til nå» kan det være uklart om tallene som oppgis fra fylkeskommunene gjelder alle elever siden forsøket startet, eller for eksempel inneværende skoleår. Det ble foretatt en tilsvarende registrering våren 2012. Også da var det usikkerhet knyttet til tallene, spesielt ved at et av fylkene (Vestfold) ikke oppga elevtall. Elevtallet for Rogaland var da 103, mens Akershus oppga samme tall som nå (28). I tillegg oppga Finnmark at de hadde fem elever innenfor ordningen. Dette fylket har ikke besvart spørsmålene om praksisbrev denne gangen.

Tømrerfaget er det klart største i ordningen med til sammen 75 elever. Dette faget dominerer i de tre fylkene der det er flest praksisbrevelever. Salgsfaget og kokkefaget omfatter til sammen 35 elever. Fylkeskommunene er bedt om å oppgi hvor mange av praksisbrevelevne som har fullført praksisbrevet, men det er bare Akershus som har besvart dette spørsmålet. Fylkeskommunene er også bedt om å oppgi hvor mange av praksisbrevelevne som har valgt og fått tilbud om læreplass etter å ha fullført praksisbrevet. Også her er det bare Akershus som har gitt opplysninger. Endelige er fylkeskommunene spurt om de ønsker å videreføre ordningen med praksisbrev. Akershus, Rogaland og Oppland svarer bekreftende på dette, Vestfold ønsker ikke å videreføre ordningen, mens Hedmark ikke har besvart spørsmålet.

Evalueringen av forsøket med praksisbrev viste at 41 av 51 praksisbrevkandidater hadde fullført den toårige perioden høsten 2010 og at 40 av disse besto alle fellesfagene (Høst 2011:22). I desember 2010 hadde 33 av de opprinnelig 51 kandidatene bestått praksisbrevprøven (ibid:23).

8 Skolebibliotek

8.1 Innledning

I årets undersøkelse var skolebibliotek og ressurser knyttet til dette ett av temaene som skoleledere og skoleeiere i grunnskolen og den videregående skolen ble bedt om å ta stilling til. Noen av spørsmålene er gjentakelser av spørsmål som ble stilt i 2009 (totalt 11 spørsmål til skoleledere), og i tabellene vil det derfor bli presentert tall fra både 2009-undersøkelsen og 2013-undersøkelsen.

På oppdrag av Kunnskapsdepartementet har Utdanningsdirektoratet gjennomført et fireårig program for skolebibliotekutvikling, fra 2009 til 2013. Sluttkonferanse ble avholdt i starten av juni 2013 og prosjektslutt er i august 2013. Hensikten med prosjektet er å fokusere på skolebibliotekenes rolle i å fremme leseferdighet og informasjonskompetanse, og det har årlig blitt utdelt mellom fem og syv millioner til ulike praksisnære prosjekter i grunnskolen. Skolene får midler for et år av gangen, og de som får midler får status som «prosjektskoler». Noen av disse prosjektskolene har etter søknad fått videreført sine midler og blir da «ressursskoler» i programmet for skolebibliotekutvikling (UiA, 2013).

NIFU skal gjennomføre en evaluering av programmet for skolebibliotekutvikling. Her vil grundigere analyser av data fra spørringene bli foretatt. Derfor vil vi i dette kapitlet kun gjengi hovedtall, og i noen tilfeller sammenligninger med tidligere undersøkelser. Der det ikke er signifikante endringer fra 2009 til 2013 er kun tallene for 2013 vist i kapitlet, tabeller som sammenligner de to undersøkelsene er gjengitt i egne vedleggtabeller (se Appendiks).

8.2 Skolebibliotekets tilgjengelighet og organisering

Det aller første spørsmålet i batteriet kartlegger om skolen har eget bibliotek, eller tilgang på bibliotek. Skoler som oppgir at de ikke har bibliotek får ikke de resterende spørsmålene i denne delen av spørringene.

Tabell 8.1 Er det skolebibliotek på skolen? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Eget bibliotek	83 %	79 %	92 %	83 %
Kombinasjon med folkebiblioteket	11 %	12 %	6 %	7 %
Ikke bibliotek	6 %	9 %	2 %	10 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	448	601	99	103

Tabell 8.1 viser at hoveddelen av skolene har bibliotek, i 2013 rapporterer 79 prosent av grunnskolene at de har bibliotek mens 83 prosent av de videregående skolene har bibliotek. For grunnskolene er det en liten nedgang i andel som har bibliotek fra 2009 til 2013, men forskjellen er signifikant. Imidlertid er det sannsynlig av dette skyldes at de to utvalgene ikke er helt like. De tre rullerende utvalgene som skolene er inndelt i ved gjennomføringen av spørringene er representative med hensyn på størrelse og landsdel, men i forhold til enkeltstående problemstillinger som om skolen har bibliotek eller ikke kan det likevel være tilfeldige variasjoner. Ved de videregående skolene er det noe høyere andel skoler som ikke har bibliotek i 2013, sammenlignet med 2009. Det viser seg at også dette kan forklares av hvilke skoler som inngår i utvalget, i tillegg til at utvalget er lite. I 2013-utvalget er det flere private videregående skoler i utvalget, og en relativt stor andel av disse har ikke bibliotek. I tillegg var det en skole som holdt til i midlertidige lokaler mens skolebygget ble renovert og bygget om og som derfor ikke hadde bibliotek. Samlet sett er dette med på å forklare hvorfor det var 10 videregående skoler i 2013-utvalget som ikke har bibliotek, mens det bare gjaldt for 2 av skolene i 2009-utvalget. Dersom vi sammenligner tallene fra spørningene med tidligere undersøkelser ser vi at mønsteret i det store og hele er stabilt. I 2007 fant Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007:45) at på grunnskolene var det 87 prosent som hadde eget bibliotek og ca 10 prosent hadde kombinasjonsbibliotek, mens det på de videregående skolene var 94 prosent som hadde eget bibliotek og 5 prosent som hadde kombinasjonsbibliotek.

Tabell 8.2 Har skolebiblioteket et organisert samarbeid med folkebiblioteket i kommunen? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Ja, i form av formell, skriftlig avtale	21 %	15 %	8 %	16 %
Ja, i form av løpende, uformelt samarbeid	57 %	58 %	45 %	37 %
Nei, men det foreligger planer for å etablere organisert samarbeid	3 %	4 %	6 %	3 %
Nei, og det foreligger heller ikke planer for samarbeid	19 %	23 %	41 %	43 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	420	542	97	92

Det er relativt vanlig blant grunnskolene å ha samarbeid med folkebiblioteket i kommunen, omtrent tre av fire skoler har slikt samarbeid, enten formelt eller uformelt. Kun en av fem skoler har ikke planer om samarbeid med kommunens folkebibliotek. Det er ikke noen signifikante forskjeller mellom 2009 og 2013. For de videregående skolene er bildet noe annerledes, her har drøyt 40 prosent av skolene ikke noe samarbeid og heller ikke noen planer om det. I overkant av 50 prosent har et formelt eller uformelt samarbeid med kommunens folkebibliotek. Videre kan det se ut til at samarbeidet mellom kommunens folkebibliotek og skolebibliotekene i økende grad blir formalisert, det er en signifikant større andel av de videregående skolene som har en formell skriftlig avtale i 2013 enn det var i 2009.

Tabell 8.3 Er skolebibliotekets virksomhet integrert i skolens planarbeid? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Ja	77 %	70 %	78 %	83 %
Nei	20 %	26 %	15 %	16 %
Vet ikke/ubesvart	3 %	3 %	7 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	420	542	97	93

Skolebibliotekets virksomhet er i stor grad integrert i skolens planarbeid, både ved grunnskoler og ved videregående skoler er det 70-80 prosent som svarer ja på spørsmålet. Det er ingen signifikante forskjeller i svarmønster fra 2009 til 2013 for de videregående skolene, mens det er en liten nedgang i andel som sier at skolebibliotekets virksomhet integrert i skolens planarbeid ved grunnskolene. Imidlertid var tallene i 2009 noe over det Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007) fant i sin undersøkelse, slik at det er mulig at det vi observerte i 2009 var en tilfeldig variasjon.

Tabell 8.4 Hva slags utdanning har skolebibliotekaren/den bibliotekansvarlige? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Fagutdannet bibliotekar (3-årig høyskoleutdanning eller tilsvarende)	9 %	11 %	50 %	55 %
Fagutdannet bibliotekar og lærer	3 %	2 %	6 %	4 %
Fagutdannet bibliotekar med pedagogisk tilleggsutdanning	0 %	1 %	3 %	2 %
Lærer med videreutdanning i bibliotek- og informasjonsfag	5 %	3 %	4 %	4 %
Lærer med videreutdanning i skolebibliotekkunnskap	15 %	12 %	3 %	7 %
Lærer uten bibliotekfaglig tilleggsutdanning	48 %	56 %	14 %	13 %
Ikke faglært lærer/bibliotekar	20 %	16 %	20 %	14 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	533	98	91

Det er store forskjeller mellom ulike skoleslag i forhold til hvilken utdanning den bibliotekansvarlige har, på videregående skole er det over halvparten som er fagutdannet bibliotekar mens det kun er tilfelle for 12-14 prosent av skolebibliotekarene på grunnskolene. Nesten halvparten av de biblioteksansvarlige i grunnskolen er lærere uten bibliotekfaglig utdanning, og ytterligere 16-20 prosent er ikke faglært lærer eller bibliotekar. Med andre ord er det kun 29-32 prosent av de som er biblioteksansvarlige ved en grunnskole som har en form for bibliotekfaglig utdanning, og hoveddelen har ikke slik utdanning. Dette funnet er i samsvar med funnene til Barstad, Audunson, Hjortsæter og Østlie (2007).

Tabell 8.5 Hvem har ansvar for å veilede elevene når de bruker biblioteket i sitt læringsarbeid? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Bibliotekar/bibliotekansvarlig	14 %	14 %	50 %	57 %
Ansvar er delt mellom bibliotekar/bibliotekansvarlig og lærer	46 %	45 %	35 %	36 %
Lærere (som ikke er bibliotekansvarlig)	37 %	40 %	9 %	7 %
Elevene må for det meste greie seg på egen hånd	3 %	1 %	6 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	420	545	98	92

Det er også forskjeller mellom skoleslag i forhold til hvem som har ansvar for å veilede elevene når de bruker biblioteket. Ved grunnskolene er det som oftest slik at ansvaret blir delt mellom biblioteksansvarlig og lærer (45-46 prosent) eller at læreren selv veileder elevene (37-40 prosent), mens det ved de videregående skolene i bibliotekansvarlig som i over halvparten av tilfellene fungerer som veileder. Det er også relativt vanlig at ansvaret er delt mellom lærer og bibliotekansvarlig. Ved både grunnskoler og videregående skoler er det ikke vanlig at elevene må greie seg på egen hånd, det er kun mellom 1 og 6 prosent som oppgir dette alternativet. Det er ingen signifikante forskjeller mellom 2009 og 2013.

Tabell 8.6 Hvor lenge holder skolebiblioteket åpent? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Skolebiblioteket har begrenset åpningstid	25 %	28 %	9 %	13 %
Skolebiblioteket holder åpent hele skoledagen	59 %	59 %	63 %	70 %
Skolebiblioteket holder åpent hele skolens åpningstid (så lenge bygningen er åpen)	16 %	13 %	28 %	17 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	420	540	98	92

Både ved grunnskoler og videregående skoler er det vanligst at skolebiblioteket holder åpent hele skoledagen eller i hele skolens åpningstid, og dette til tross for at skolebibliotekene har begrensede personalressurser. Kun 25-28 prosent av grunnskolene og omtrent en av ti videregående skoler har begrenset åpningstid på skolebiblioteket. Det er ingen signifikante forskjeller mellom 2009 og 2013.

Tabell 8.7 Hvor mange timer per uke utgjør den samlede personalressurs som er avsatt til skolebibliotek? Etter skolenivå. Sammenligning av 2009 og 2013.

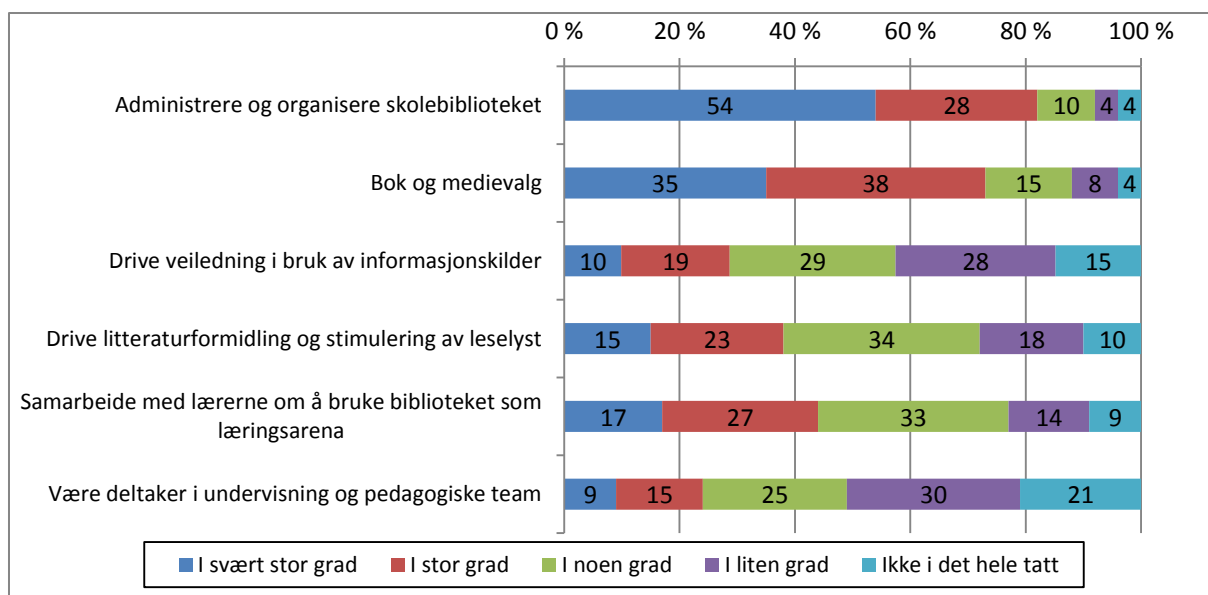
	2009			2013		
	Gj.snitt	N	Std.avvik	Gj.snitt	N	Std.avvik
Grunnskole	6,1	350	8,4	5,0	543	7,5
Videregående	34,9	85	28,7	33,4	92	22,6

Tabell 8.7 viser at det er store forskjeller mellom grunnskoler og videregående skoler i hvor mye ressurser som er avsatt til skolebiblioteket. Ved grunnskoler var det i 2009 i gjennomsnitt satt av drøyt 6 timer i personalressurs til skolebibliotek, og i 2013 er det kun 5 timer. Nedgangen i personalressurser er signifikant. Derimot er det ikke en signifikant endring i personalressursen som brukes i videregående skole, den er tilnærmet en full stilling. Imidlertid viser standardavviket at for både grunnskoler og videregående skoler er det store variasjoner mellom skoler i hvor stor personalressursen til skolebibliotek er. For begge typene skoler gjelder at jo større skolen er desto større er også ressursene til skolebibliotek, og dette funnet er i tråd med tidligere funn (se Barstad, Audunson, Hjortsæter & Østlie 2007; Vibe, Evensen & Hovdhaugen 2009).

8.3 Skolebibliotekets funksjon og tilbud

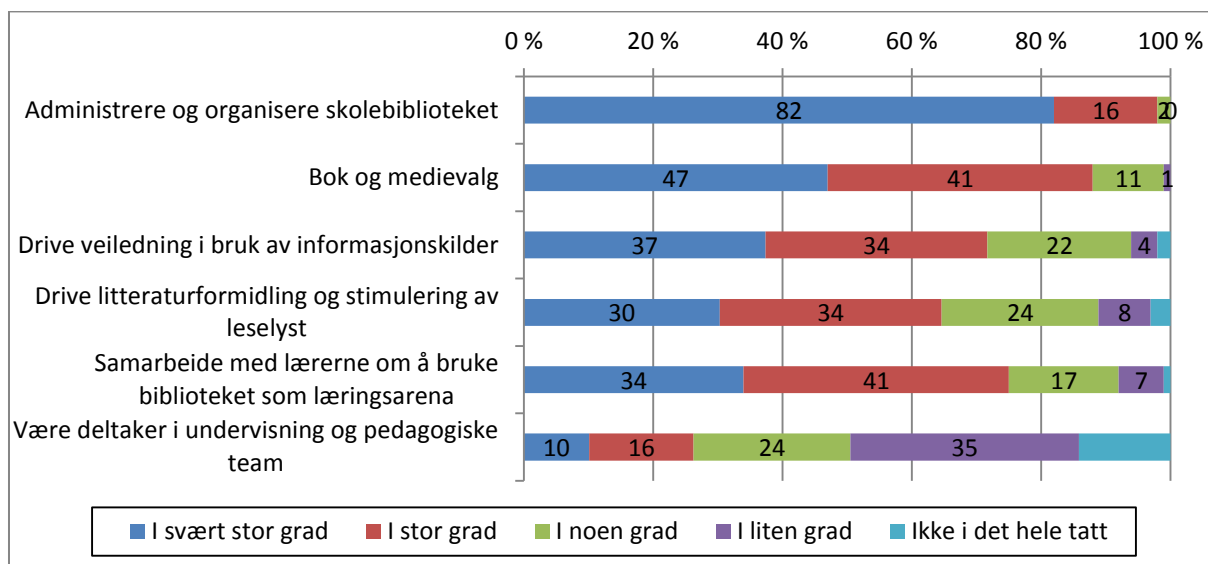
I likhet med forrige gang skolebibliotek var et tema i spørningene ble det også denne gangen spurt om skolebibliotekets funksjon og hva biblioteket tilbyr av ulike typer litteratur. Temaene er dekket av større spørsmålsbatterier, dels et spørsmålsbatteri som går på hvilke funksjoner som ligger til skolebiblioteksansvarlig, et spørsmålsbatteri som tar utgangspunkt i skolebibliotekets tilbud av bøker og aviser, samt en rekke påstander om skolebibliotekets funksjon ved skolen.

Figur 8.1 viser hvilke oppgaver som den som er ansvarlig for skolebiblioteket har på grunnskolene. Hovedoppgaven er å administrere og organisere skolebiblioteket, samt bok og medievalg. 44 prosent sier at samarbeid med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena i (svært) stor grad er en funksjon, og 38 prosent sier at drive litteraturformidling og stimulering av leselyst. Det er kun en av fire som sier at det å være deltaker i undervisning og i pedagogisk team er en funksjon som i stor grad ligger til den skolebiblioteksansvarlige. For grunnskolene er det ingen signifikante endringer fra 2009 til 2013 (se appendikstabeller A1-A6).

Figur 8.1 Oppgaver som ligger til funksjonen som skolebibliotekansvarlig. Grunnskoler. (N=509-519)

Figur 8.2 viser tilsvarende bilde for videregående skoler, det vil si hvilke oppgaver som den som er ansvarlig for skolebiblioteket har. Bildet er likt det for grunnskolene: hovedoppgavene til skolebibliotekansvarlig er å administrere og organisere skolebiblioteket, samt bok og medievalg. Men over 70 prosent sier at det å drive med veiledning i bruk av informasjonskilder og det å samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena i (svært) stor grad er funksjoner som ligger til den skolebibliotekansvarlige.

Figur 8.2 Oppgaver som ligger til funksjonen som skolebibliotekansvarlig. Videregående skoler. (N=90)

For de videregående skolene er det noen signifikante endringer i de enkelte funksjoner som ligger til skolebibliotekansvarlig (se appendikstabeller A1-A6). Det er en økt andel som sier at alle oppgavene, unntatt å administrere og organisere biblioteket, i stor grad ligger til den skolebibliotekansvarliges funksjoner. Dermed kan det se ut til at skolebibliotekansvarlige har fått flere oppgaver enn de hadde tidligere, men dette kan også skyldes at skoler har blitt bygget om og modernisert, samt at man går over fra et tradisjonelt bibliotek til et mer moderne mediatek der elevene bruker bibliotekets fasiliteter på andre måter, og der skolebibliotekansvarlig har fått en litt annen rolle.

Det var også et spørsmålsbatteri om hvilken type bøker og andre tilbud skolebiblioteket har. Her er det ingen signifikante forskjeller mellom 2009 og 2013, verken for grunnskoler eller videregående skoler (se vedleggstabellene A7-A16.). Tabell 8.8 viser at tilbudet i grunnskolen er best på skjønnlitteratur og lettlestbøker, og også relativt godt på fagbøker (45 prosent). Tilbudet av lydbøker, videoer, digitale medier, aviser og tidsskrifter anses ofte som dårligere. Kun 19 prosent sier at de har dårlig eller svært dårlig tilgang på internett.

Tabell 8.8 Skolebibliotekets tilbud ved grunnskoler.

	Svært godt	Godt	Tilfredsstillende	Dårlig	Svært dårlig/ ubesvart (N=100%)	
Fagbøker	11	34	39	14	1	527
Skjønnlitteratur	20	42	30	8	1	530
Lettlestbøker	19	39	32	9	1	525
Lydbøker	3	12	23	45	17	526
Videoer	2	9	20	42	26	526
Digitale medier	5	13	27	34	22	524
Aviser	1	5	15	39	40	526
Tidsskrifter	2	8	25	36	29	524
Oppslagsverker	9	30	43	16	2	525
Tilgang til internett	30	27	25	9	10	526

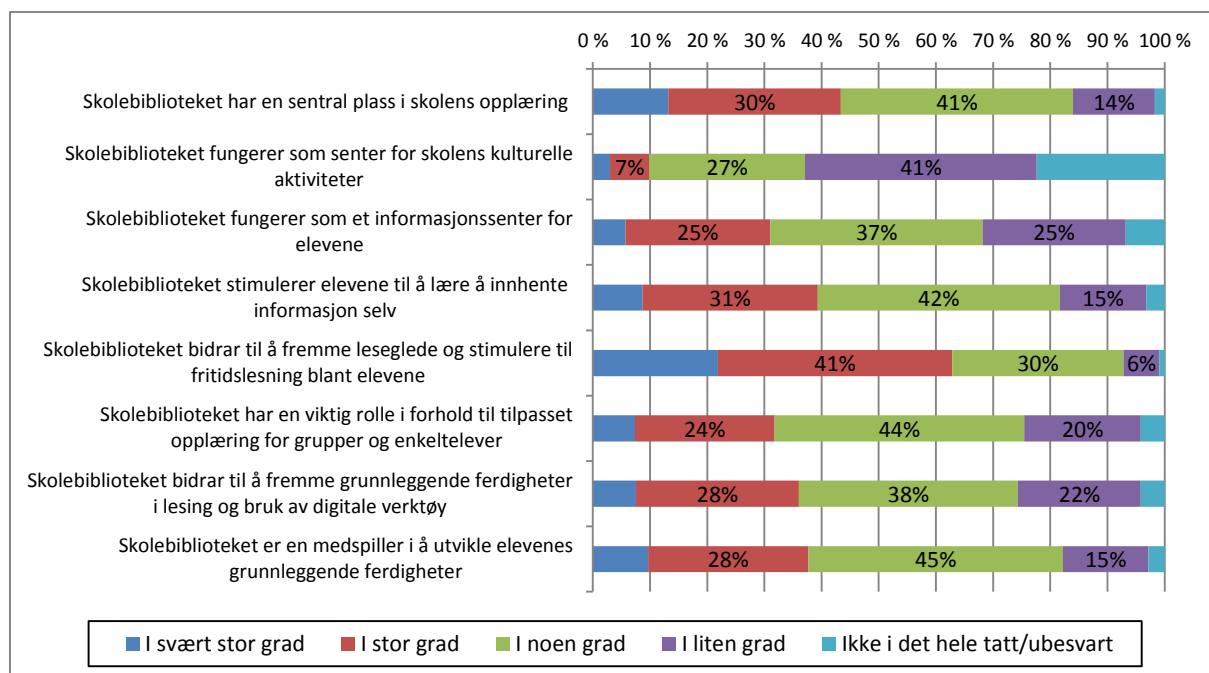
Tilbudet ved de videregående skolene ser ut til å være jevnt over bra, det er kun 22 prosent som mener at tilbudet av lydbøker er dårlig, 20 prosent som mener at tilbudet av digitale medier er dårlig, 15 prosent som mener at tilbudet av videoer er dårlig og 14 prosent som mener at tilbudet av fagbøker er dårlig. Med andre ord er hoveddelen fornøyd med skolebibliotekets tilbud, og de er særlig fornøyd med skolebibliotekets tilgang på internett.

Tabell 8.9 Skolebibliotekets tilbud ved videregående skoler.

	Svært godt	Godt	Tilfredsstillende	Dårlig	Svært dårlig/ ubesvart (N=100%)	
Fagbøker	12	37	37	13	1	91
Skjønnlitteratur	28	44	23	4	0	90
Lettlestbøker	11	40	40	9	1	91
Lydbøker	12	29	37	18	4	91
Videoer	21	35	30	8	7	91
Digitale medier	11	34	34	14	6	87
Aviser	19	35	33	8	5	91
Tidsskrifter	23	37	30	8	2	91
Oppslagsverker	22	31	41	6	0	90
Tilgang til internett	57	27	12	1	2	91

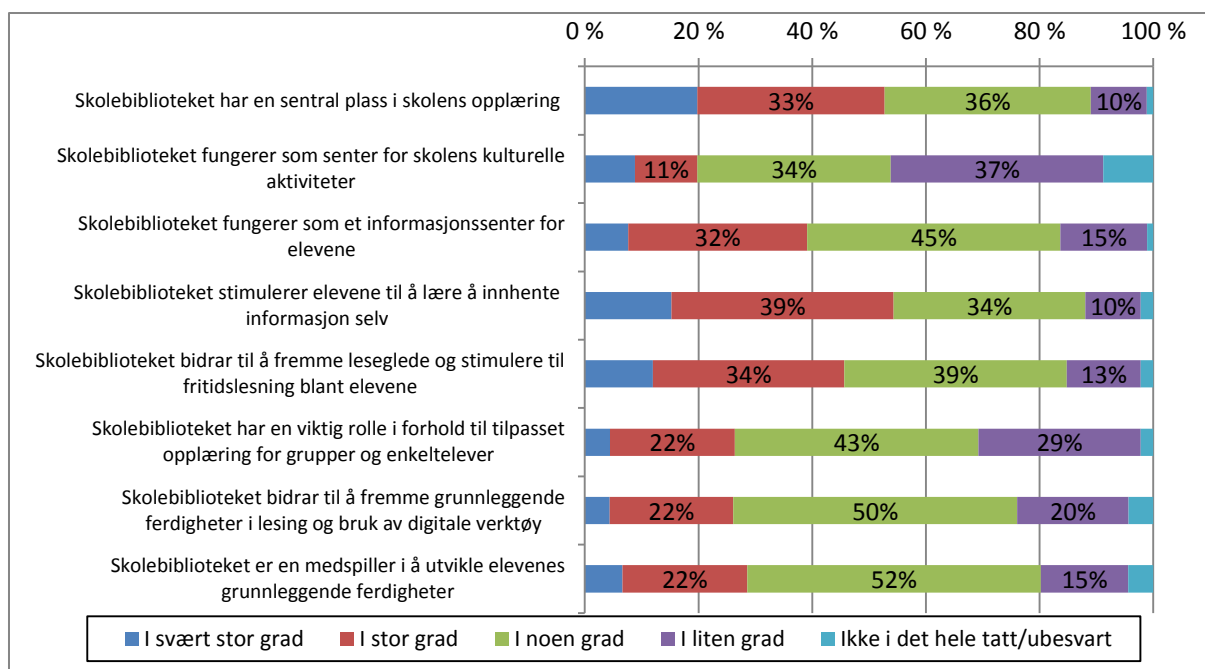
Skolelederne ble også spurt om å ta stilling til en rekke påstander som skolebibliotekets funksjon ved skolen. Figur 8.3 viser hvordan skolelederne ved grunnskoler svarte. Over 60 prosent sier at skolebiblioteket i stor grad bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesing blant elevene. Rundt 40 prosent mener at skolebiblioteket i stor grad har en sentral plass i opplæringen, at det stimulerer elever til å innhente informasjon selv og at det er en medspiller i å utvikle elevenes grunnleggende ferdigheter. Den eneste påstanden som det er svært få av grunnskolerektorene som svarer «i stor grad» på er om skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter, det

er det kun 10 prosent som mener. Sammenligning med da tilsvarende påstand ble stilt i 2009 viser at det er ingen signifikante endringer, se vedleggstabellene A17-A24.

Figur 8.3 I hvilken grad mener du at følgende påstander passer for skolebibliotekfunksjonen ved din skole. Grunnskoler. (N=528-530)

Skolelederne ved de videregående skolene ble stilt overfor de samme påstandene, og deres svar er vist i figur 8.4. Over 50 prosent av rektorer ved videregående skoler mener at skolebiblioteket i stor grad stimulerer elevene til å lære å innhente informasjon selv og at det har en sentralplass i skolens opplæring. Det er også 46 prosent som mener at skolebiblioteket i stor grad bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant elevene. I likhet med grunnskolerektorene er det færrest av skolelederne i videregående skole som mener at skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter. Videre er det omtrent en av fire som mener at skolebiblioteket har en viktig rolle i forhold til tilpasset opplæring for grupper og enkeltelever og at det bidrar til å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing og bruk av digitale verktøy. Sammenligning med da tilsvarende påstand ble stilt i 2009 viser at det er ingen signifikante endringer, se vedleggstabellene A17-A24.

Figur 8.4 I hvilken grad mener du at følgende påstander passer for skolebibliotekfunksjonen ved din skole. Videregående skoler. (N=528-530)

8.4 Program for skolebibliotekutvikling

I perioden 2009 til 2013 har Utdanningsdirektoratet gjennomført et fireårig program for skolebibliotekutvikling, og det ble derfor stilt noen spørsmål i forbindelse med dette. Dette programmet skal evalueres av NIFU, med oppstart høsten 2013, og vil da bli gjenstand for nærmere analyse. Her vil vi derfor kun presentere enkle frekvenser som viser hvordan skolene har svart.

Tabell 8.10 viser at 38 prosent av grunnskolene og 47 prosent av de videregående skolene har startet prosjekt eller annet utviklingsarbeid som aktivt inkluderer skolebiblioteket.

Tabell 8.10 Skolen har startet prosjekt eller utviklingsarbeid som aktivt inkluderer skolebiblioteket. Etter skolenivå.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Ja	38 %	47 %	39 %
Nei	58 %	48 %	57 %
Vet ikke	4 %	6 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	529	90	619

Det ble også spurt om skolene har en egen 'Plan for lesing' som inkluderer skolebiblioteket og svarene fra skolelederne indikerer at dette er svært vanlig på grunnskolene, der to av tre skoler har en slik plan, mens det kun gjelder for 10 prosent av de videregående skolene.

Tabell 8.11 Skolen har egen `Plan for lesing` som inkluderer bruk av skolebiblioteket. Etter skolenivå.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Ja	68 %	10 %	60 %
Nei	31 %	82 %	38 %
Vet ikke	1 %	8 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	526	90	616

Tabell 8.12 viser at det også er mer vanlig at grunnskoler er involvert i nettverk for lesing, leselyst og skolebibliotek: 42 prosent av grunnskolene sier at de er involvert i et slikt nettverk, mens det kun gjelder for 27 prosent av de videregående skolene.

Tabell 8.12 Skolen er involvert i nettverk for lesing, leselyst og skolebibliotek. Etter skolenivå.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Ja	42 %	27 %	40 %
Nei	54 %	62 %	55 %
Vet ikke	5 %	11 %	6 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	526	90	616

Et av målene med program for skolebibliotekutvikling var å styrke samarbeidet mellom skolebiblioteket og folke/fylkesbiblioteket. 38 prosent av grunnskolene og 31 prosent av de videregående skolene sier seg enige i at samarbeidet er styrket i perioden.

Tabell 8.13 Samarbeid mellom skolebiblioteket og folke- og fylkesbibliotek er styrket i perioden. Etter skolenivå.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Ja	38 %	31 %	37 %
Nei	48 %	49 %	48 %
Vet ikke	14 %	20 %	15 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	527	90	617

Et annet mål med program for skolebibliotekutvikling var å styrke samarbeidet med skoleeier om skolebibliotekets rolle i perioden programmet har vart. Dette er det ikke mange av skolene som har gjort, kun 15 prosent av grunnskolene og 30 prosent av de videregående skolene.

Tabell 8.14 Samarbeid med skoleeier om skolebibliotekets rolle er styrket i perioden. Etter skolenivå.

	Grunnskole	Videregående	Alle
Ja	15 %	30 %	18 %
Nei	72 %	56 %	69 %
Vet ikke	13 %	14 %	13 %
Sum	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	525	90	615

8.5 Hvordan ulike fag bruker skolebiblioteket

Nytt i denne spørringen var at det ble spurt om i hvilken grad ulike fag bruker skolebiblioteket i undervisningen. Dessverre gikk ikke disse spørsmålene til barneskolenes skoleledere, men data inneholder informasjon fra skoleledere på 1-10 skoler, ungdomsskoler og videregående skoler. Imidlertid er det ingen systematiske forskjeller mellom 1-10 skoler og ungdomsskoler, hvilket kan tolkes som en indikasjon på at det er små forskjeller mellom ulike trinn i grunnskolen. Dermed kan vi anta at barneskolene ikke ville skille seg vesentlig fra de andre skoleslagene.

Tabell 8.15 a-f viser at skolebiblioteket i stor grad brukes i norskundervisningen og også i noen grad i undervisningen av andre språkfag, særlig i engelsk men også i andre fremmedspråk. Videre blir biblioteket brukt i samfunnsfag og en del i faget historie i den videregående skolen. Derimot blir biblioteket lite brukt i matematikk og i praktiske fag som mat og helse, kroppsøving og musikk.

Tabell 8.15a I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (norsk m fl).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Norsk	1-10 skole	20 %	49 %	30 %	1 %	1 %	100 %	138
	Ungdomsskole	33 %	45 %	23 %	0 %	0 %	100 %	80
	Videregående	28 %	30 %	13 %	19 %	9 %	100 %	89
Andrespråk norsk/samisk /finsk	Videregående	11 %	20 %	29 %	28 %	11 %	100 %	89
	Videregående	1 %	2 %	3 %	73 %	20 %	100 %	89
Norsk for døve	Videregående	1 %	0 %	7 %	73 %	19 %	100 %	89

Tabell 8.15b I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (matematikk/naturfag).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Matematikk	1-10 skole	0 %	5 %	39 %	46 %	9 %	100 %	137
	Ungdomsskole	1 %	3 %	43 %	47 %	6 %	100 %	79
	Videregående	2 %	13 %	55 %	28 %	1 %	100 %	89
Naturfag	1-10 skole	4 %	17 %	63 %	13 %	4 %	100 %	137
	Ungdomsskole	5 %	16 %	64 %	13 %	3 %	100 %	80
	Videregående	3 %	27 %	61 %	8 %	1 %	100 %	89

Tabell 8.15c I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (engelsk/fremmedspråk).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Engelsk	1-10 skole	2 %	26 %	62 %	7 %	4 %	100 %	137
	Ungdoms-skole	8 %	32 %	54 %	5 %	1 %	100 %	79
	Videre-gående	11 %	44 %	43 %	2 %	0 %	100 %	89
Fremmedspråk/ språklig fordypning	1-10 skole	4 %	19 %	54 %	18 %	6 %	100 %	134
	Ungdoms-skole	1 %	23 %	58 %	14 %	5 %	100 %	80
	Videre-gående	8 %	33 %	38 %	13 %	8 %	100 %	89

Tabell 8.15d I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (samfunnsfag/RLE/geografi/historie).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Samfunns-fag	1-10 skole	8 %	32 %	54 %	5 %	1 %	100 %	137
	Ungdomsskole	14 %	43 %	39 %	4 %	1 %	100 %	80
	Videregående	16 %	55 %	26 %	3 %	0 %	100 %	89
RLE	1-10 skole	8 %	22 %	65 %	4 %	1 %	100 %	138
	Ungdomsskole	9 %	34 %	49 %	4 %	4 %	100 %	79
	Videregående	8 %	36 %	36 %	13 %	7 %	100 %	89
Geografi	Videregående	9 %	31 %	37 %	16 %	7 %	100 %	89
Historie	Videregående	16 %	52 %	26 %	3 %	3 %	100 %	89

Tabell 8.15e I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (kunst&håndverk/musikk/mat&helse/kroppsøving).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Kunst og håndverk	1-10 skole	1 %	4 %	57 %	30 %	8 %	100 %	138
	Ungdomsskole	0 %	11 %	55 %	30 %	4 %	100 %	80
Musikk	1-10 skole	1 %	3 %	46 %	40 %	10 %	100 %	137
	Ungdomsskole	0 %	6 %	48 %	35 %	11 %	100 %	80
Mat og helse	1-10 skole	0 %	1 %	33 %	50 %	15 %	100 %	138
	Ungdomsskole	0 %	5 %	40 %	43 %	13 %	100 %	80
Kroppsøving	1-10 skole	0 %	0 %	18 %	63 %	20 %	100 %	137
	Ungdomsskole	0 %	0 %	21 %	60 %	19 %	100 %	80
	Videregående	1 %	7 %	48 %	42 %	2 %	100 %	89

Tabell 8.15f I hvilken grad brukes skolebiblioteket i de enkelte fag det undervises i? Etter skolenivå og fag (valgfag/utdanningsvalg/arbeidslivsfag/programfag).

		I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Ikke aktuelt	Sum	Antall (N=)
Nye valgfag høsten 2012	1-10 skole	0 %	9 %	39 %	36 %	15 %	100 %	137
	Ungdomsskole	1 %	11 %	42 %	32 %	14 %	100 %	79
Utdanningsvalg	1-10 skole	2 %	7 %	36 %	40 %	15 %	100 %	136
	Ungdomsskole	3 %	13 %	46 %	27 %	13 %	100 %	79
Arbeidslivsfag	1-10 skole	1 %	2 %	29 %	35 %	33 %	100 %	137
	Ungdomsskole	1 %	5 %	29 %	24 %	41 %	100 %	80
Fag fra videregående opplæring	1-10 skole	1 %	1 %	10 %	34 %	55 %	100 %	136
	Ungdomsskole	0 %	3 %	19 %	33 %	45 %	100 %	78
Programfag	Videregående	9 %	38 %	45 %	7 %	1 %	100 %	89

8.6 Spørsmål til skoleeiere

I årets undersøkelse ble det også stilt noen få spørsmål til skoleeiere, det vil si til kommuner som eier grunnskoler og til fylkeskommuner som eier videregående skoler. Tabell 8.16 viser at tre av fire kommuner ikke har en plan for skolebibliotekene, mens 71 prosent av fylkeskommunene har egne planer for skolebibliotekene ved de videregående skolene. Det var også to spørsmål som gikk på samarbeid og møter: 43 prosent av kommunene og 36 prosent av fylkeskommunene har innkalt skolelederne til møte der skolebibliotek var tema. 93 prosent av fylkeskommunene har hatt fellesmøte for de skolebibliotekansvarlige i fylket, mens det kun gjelder for 27 prosent av kommunene. Det er også forskjeller mellom kommuner og fylkeskommuner i forhold til om samarbeidet mellom skole og skoleeier om skolebibliotek er styrket i perioden, 79 prosent av fylkeskommunene er enige i det, mens det kun er 32 prosent av kommunene som er enige i påstanden.

Tabell 8.16 Spørsmål til skoleeiere, kommuner og fylkeskommuner.

Kommuner	Ja	Nei	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Har skoleeier egen plan for skolebibliotekene?	22 %	75 %	3 %	100 %	113
Har skoleeier innkalt skolelederne til møte der skolebibliotek har vært tema?	43 %	53 %	4 %	100 %	113
Har skoleeier arrangert fellesmøter for de skolebibliotekansvarlige i kommunen/fylket?	27 %	66 %	6 %	100 %	113
«Samarbeid mellom skole og skoleeier om skolebibliotekets rolle er styrket i perioden».	32 %	54 %	14 %	100 %	113
Fylkeskommuner	Ja	Nei	Vet ikke		
Har skoleeier egen plan for skolebibliotekene?	71 %	29 %	0 %	100 %	14
Har skoleeier innkalt skolelederne til møte der skolebibliotek har vært tema?	36 %	57 %	7 %	100 %	14
Har skoleeier arrangert fellesmøter for de skolebibliotekansvarlige i kommunen/fylket?	93 %	7 %	0 %	100 %	14
«Samarbeid mellom skole og skoleeier om skolebibliotekets rolle er styrket i perioden».	79 %	7 %	14 %	100 %	14

8.7 Oppsummering

Hoveddelen av skolene har bibliotek, både for grunnskoler og for videregående skoler er det omtrent åtte av ti skoler som har eget bibliotek. I tillegg har grunnskolene ofte samarbeid med folkebiblioteket i kommunen. Generelt er det stor stabilitet over tid i bibliotektilbudet, det er få endringer sammenlignet

med tidligere undersøkelser i 2006 og 2009 (Vibe, Evensen & Hovdhaugen 2009). Skolebibliotekene ved de videregående skolene er oftere ledet av en bibliotekar, mens det oftest er en lærer uten bibliotekfaglig utdanning som leder skolebiblioteket på grunnskolene. Dette viser seg også gjennom hvem som veileder elevene når de er på biblioteket: ved de videregående skolene er det oftest en bibliotekar, mens ansvaret for veiledning ved grunnskolene oftere er delt mellom bibliotekar og lærer eller at det kun er læreren som veileder.

Både ved grunnskoler og videregående skoler er det vanligst at skolebiblioteket holder åpent hele skoledagen eller i hele skolens åpningstid. Både ved grunnskoler og videregående skoler er hovedoppgaven til den som er ansvarlig for skolebiblioteket å administrere og organisere skolebiblioteket, samt bok og medievalg. Tilbudet ved bibliotekene på de videregående skolene oppfattes som gjennomgående bra, mens det ved grunnskolene er best tilbud på skjønnlitteratur, letlestbøker og fagbøker, men dårligere på lydbøker, videoer, digitale medier, aviser og tidsskrifter. Ved både grunnskoler og videregående skoler er det flest som sier seg enige i at biblioteket har en sentral plass i skolens opplæring. Ulike fag bruker skolebiblioteket ulike mye: biblioteket blir mest brukt i norsk og ulike språkfag og mindre i matematikk og ulike praktiske fag.

9 Valg og bruk av læremidler

9.1 Innledning

Utdanningsdirektoratet har igangsatt et forskningsprosjekt om læremidler i grunnopplæringen. Formålet med forskningsprosjektet er å få økt kunnskap om læremidlenes betydning for undervisning og læring, relatert til læreplanene for fag i Kunnskapsløftet (LK06). Dette omfatter også grunnleggende ferdigheter i å kunne lese, skrive, regne, samt digitale og muntlige ferdigheter. Forskningsprosjektet skal omhandle valg og bruk av trykte og digitale læremidler, samt hvordan disse brukes i undervisningen og sammen med andre typer av kilder og læringsressurser. Erfaringene fra denne forskningen bør komme til nytte for nasjonale utdanningsmyndigheter, lærerutdanningen, lærere, skoleledere og læremiddelutviklere i deres arbeide med kvalitetsutvikling.⁷ Institutt for pedagogikk ved Universitetet i Oslo gjennomfører forskningsoppdraget, som har en tidsramme fra 2012 til 2015. I denne perioden vil det bli publisert en rekke delrapporter fra case i fire ulike fag og synteserapporter som oppsummerer funn i de ulike casene.

Som et ledd i dette forskningsoppdraget gjennomføres en undersøkelse blant skoleledere og skoleeiere i regi av Utdanningsdirektoratets halvårslige spørreundersøkelse. Disse spørsmålene rapporteres her i form av enkle frekvenstabeller, mens forskerne i prosjektet siden vil bruke datamaterialet til egne analyseformål.

Denne delen av undersøkelsen gjelder læreres holdninger og praksis, mens det er skoleledere og skoleeiere som besvarer undersøkelsen. Det er i seg selv problematisk å spørre representanter på et overordnet nivå i en hierarkisk organisasjon om hva personer på lavere nivåer i organisasjonen foretar seg eller mener. Det er særlig to grunner til dette. For det første vil holdninger og praksis blant lærere nesten alltid variere innenfor samme skole eller kommune, på samme måte som det vil være variasjon mellom skoleledere innenfor samme kommune. Dette er særlig relevant for avsnittene 9.9 og 9.10. Dette vil ikke framkomme, med mindre man velger svarkategorier eller spørsmålstyper som nettopp tar høyde for variasjon. Den andre grunnen til at vi må ta forbehold for data av denne typen er at personer på et høyere nivå ikke nødvendigvis har så god oversikt over hva som rører seg lengre ned i organisasjonen. Dette gjelder særlig avsnitt 9.5 – 9.7. Da vil svarene kunne være mer uttrykk for antakelser enn for konkret viten. Det er særlig lett å forestille seg at dette vil være et problem dersom man spør skoleeier i en stor kommune om hva lærerne i kommunen gjør.

9.2 God tilgang til og utstrakt bruk av IKT-ressurser

I tabell 9.1 og 9.2 presenteres en rekke påstander om tilgjengelighet og bruk av IKT-ressurser og digitalt undervisningsmateriale som skoleledere og skoleeiere er bedt om å ta stilling til. I noen tilfeller

⁷ Utdanningsdirektoratets langtidspan for læremiddelarbeid 2013-2016 s. 14

er formuleringene som er brukt overfor de to gruppene identiske eller nær likelydende slik at det er mulig å sammenlikne skoleledernes og skoleeierne oppfatninger.

De to første utsagnene i tabell 9.1 gjelder tilgang til IKT-ressurser. Skoleledernes oppfatning er at denne er god og at den er enda bedre for lærerne enn den er for elevene. Det tredje utsagnet i tabell 9.1 tilsvarer det første i tabell 9.2. Her er prosentfordelingene nesten identiske og både skoleledere og skoleeiere er enig i at det arbeides aktivt for å forebygge ulovlig og uetisk bruk av IKT. Det er ikke definert nærmere hva som ligger i begrepet «ulovlig og uetisk bruk» eller hvordan det konkret arbeides for å forebygge dette og det kan være noe av forklaringen på den svært høye oppslutningen om utsagnet

Tabell 9.1 Hvordan passer følgende beskrivelse av virksomheten ved skolen?

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Sum	Antall (N=)
Lærerne ved skolen har god tilgang til IKT-ressurser	80 %	15 %	4 %	1 %	100 %	684
Elevene ved skolen har god tilgang til IKT-ressurser	64 %	28 %	6 %	2 %	100 %	681
Skolen arbeider aktivt for å forebygge ulovlig og uetisk bruk av IKT	71 %	28 %	1 %	0 %	100 %	683
Skolens ledelse oppfordrer lærerne til økt bruk av IKT	80 %	18 %	1 %	0 %	100 %	682
Lærerne bruker digitalt undervisningsmateriale	68 %	28 %	3 %	0 %	100 %	681
Lærerne utvikler eget digitalt undervisningsmateriale	23 %	47 %	24 %	6 %	100 %	680
Biblioteket/mediateket bidrar aktivt i utviklingen av digitale undervisningsressurser	7 %	20 %	36 %	37 %	100 %	675
Lærerne ved skolen deler digitale læringsressurser og opplegg for undervisningen	34 %	50 %	13 %	3 %	100 %	680
Arbeidstiden for lærerne er organisert slik at de har tid til å utvikle felles digitale læringsressurser til undervisningen	23 %	46 %	23 %	8 %	100 %	681
Ledelsen og lærerne har dialog angående pedagogisk bruk av IKT og digitale læringsressurser (i planlegging, i møter, og/eller i tilknytning til elevvurdering)	43 %	46 %	9 %	1 %	100 %	680

Det fjerde utsagnet i tabell 9.1 gjenfinnes som det andre i tabell 9.2. Også her er praktisk talt alle enig i utsagnet, men fordelingen mellom «helt enig» og «litt enig» avviker noe. Skolelederne slutter i større grad enn skoleeierne opp om at «skolens ledelse oppfordrer lærerne til økt bruk av IKT». Det femte og tredje utsagnet i de to tabellene er likelydende. Også her er praktisk talt alle enig i at «lærerne bruker digitalt undervisningsmateriale», men skolelederne slutter i større grad opp om utsagnet enn skoleeierne.

Det sjette utsagnet i tabell 9.1 gjenfinnes som det fjerde i tabell 9.2. 70 prosent av skolelederne og 64 prosent av skoleeierne er enig i at «lærerne utvikler eget digitalt undervisningsmateriale» og skolelederne er i større grad helt enig i dette utsagnet enn skoleeierne, men de fleste er litt enig i dette utsagnet. Det sjuende utsagnet i tabell 9.1 og det siste i tabell 9.2 gjelder bibliotekets rolle som bidragsyter i utviklingen av digitale undervisningsressurser. Dette er det eneste utsagnet i tabellene som et flertall er uenig i. Dette gjelder 57 prosent av skoleeierne og 73 prosent av skolelederne.

Tabell 9.2 Hvordan passer følgende beskrivelse på skolene og lærerne i kommunen/fylkeskommunen?

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Sum	Antall (N=)
Vi arbeider for å forebygge ulovlig og uetisk bruk av IKT	74 %	23 %	3 %	0 %	100 %	124
Skolens ledelse oppfordrer lærerne til økt bruk av IKT	61 %	38 %	2 %	0 %	100 %	125
Lærerne bruker digitalt undervisningsmateriale	48 %	46 %	6 %	0 %	100 %	125
Lærerne utvikler eget digitalt undervisningsmateriale	11 %	53 %	33 %	3 %	100 %	122
Skolebibliotek/mediatek bidrar aktivt i utviklingen av digitale undervisningsressurser	7 %	35 %	31 %	26 %	100 %	124

9.3 Skoleledernes og skoleeierens vektlegging av bruk av IKT

Spørsmålsbatteriene i tabell 9.3 og 9.4 gjelder i hvilken grad ledelsen ved skolene og skoleeier vektlegger at lærerne skal ta i bruk ulike former for IKT-ressurser. Dette gjelder altså ikke lærernes atferd, men skoleledernes og skoleeierens ønske om å påvirke denne atferden i bestemte retninger. Vi ser at de to gruppene svarer nokså likt på spørsmålene. Størst oppslutning er det om at lærerne skal bruke skolens læringsplattform, og dette vektlegges i enda større grad av skoleeier enn av skoleleder. Når det gjelder bruk av interaktive tavler, er det en betydelig andel blant skolelederne som ikke vektlegger dette. Et flertall svarer «i meget stor grad» eller «i ganske stor grad» på de fire første spørsmålene, mens det er noe variasjon i andelen innenfor hver svarkategori. Over 80 prosent i begge grupper svarer «i meget stor grad» eller «i ganske stor grad» på det første spørsmålet som gjelder bruk av internett i skolearbeid, mens praktisk talt ingen svarer «ikke i det hele tatt».

Tabell 9.3 I hvilken grad vektlegger ledelsen ved skolen at lærerne ...

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
...skal bruke internett i forbindelse med skolearbeid?	41 %	41 %	16 %	2 %	0 %	100 %	683
...skal bruke skolens læringsplattform (f.eks Fronter eller It's Learning) til skolearbeid?	59 %	24 %	10 %	6 %	1 %	100 %	680
...skal bruke interaktive tavler (f.eks Smartboard)?	41 %	22 %	19 %	18 %	1 %	100 %	676
...skal bruke e-post til skolearbeid (skolearbeid inkluderer planlegging, gjennomføring, vurdering, og kontakt med foreldre)?	34 %	27 %	29 %	9 %	1 %	100 %	681
...skal bruke sosiale medier (facebook, twitter eller lignende) til skolearbeid?	2 %	6 %	19 %	71 %	1 %	100 %	679
...skal bruke chat (skype, google talk eller lignende) til skolearbeid?	2 %	5 %	20 %	71 %	2 %	100 %	680
...skal bruke lese Brett?	3 %	6 %	19 %	69 %	2 %	100 %	676
...skal lære elevene kildekritikk og hvordan de refererer til kilder som de finner på internett?	46 %	37 %	16 %	1 %	1 %	100 %	676

Bruk av e-post til skolearbeid oppleves også som positivt av de fleste skoleledere og skoleeiere. For de neste tre spørsmålene ser vi at skepsisen er betydelig, særlig blant skolelederne. Over 70 prosent av dem finner det ikke naturlig å oppmuntre lærerne til bruk av sosiale medier eller ulike former for digitale samtale programmer. Heller ikke lese Brett er noe som vektlegges i særlig grad. Her er

imidlertid skoleeierne noe mer åpne enn skolelederne ved at 40 prosent i noen grad vektlegger at lærerne skal bruke dette. Det siste spørsmålet gjelder noe helt annet, nemlig opplæring til kildekritikk og bruk av referanser og er bare stilt til skolelederne. 83 prosent vektlegger i «i meget stor grad» eller «i ganske stor grad» at lærerne skal lære elevene dette.

Tabell 9.4 I hvilken grad vektlegger skoleeier at lærerne ...

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
...skal bruke internett i forbindelse med skolearbeid?	36 %	46 %	15 %	1 %	2 %	100 %	125
...skal bruke skolens læringsplattform (f.eks Fronter eller It?s Learning) til skolearbeid?	65 %	28 %	6 %	1 %	0 %	100 %	123
...skal bruke interaktive tavler (f.eks Smartboard)?	39 %	30 %	23 %	7 %	2 %	100 %	122
...skal bruke e-post til skolearbeid (skolearbeid inkluderer planlegging, gjennomføring, vurdering, og kontakt med foreldre)?	25 %	34 %	24 %	13 %	4 %	100 %	125
...skal bruke facebook, twitter eller lignende til skolearbeid?	1 %	4 %	25 %	62 %	9 %	100 %	125
...skal bruke chat (skype, google talk eller lignende)	2 %	3 %	26 %	58 %	12 %	100 %	125
...skal bruke lesebrett?	2 %	11 %	40 %	42 %	5 %	100 %	125

9.4 Bruk av digitale læremidler i ulike fag og på ulike trinn

Skolelederne er stilt spørsmål om bruk av fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen i samfunnsfag, engelsk, naturfag, matematikk og norsk på femte og åttende trinn og på Vg1. Dette er presentert i tabell 9.5 til 9.7. Disse tabellene gir to hovedfunn. For det første brukes slike læremidler i noe større grad i videregående skole enn i grunnskolen. Unntaket er i matematikkundervisningen der vi ikke finner noen forskjell ab betydning mellom nivåene. Det andre hovedfunnet er at det ikke er noen gjennomgående og systematiske forskjeller mellom fagene i bruk av fagspesifikke digitale læremidler.

Tabell 9.5 I hvilken grad brukes fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen på 5. trinn?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
I samfunnsfag	9 %	36 %	48 %	4 %	4 %	100 %	460
I engelsk	10 %	36 %	46 %	5 %	3 %	100 %	460
I naturfag	7 %	33 %	50 %	5 %	4 %	100 %	457
I matematikk	10 %	37 %	45 %	4 %	4 %	100 %	461
I norsk	11 %	42 %	41 %	3 %	3 %	100 %	457

Tabell 9.6 I hvilken grad brukes fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen på 8. trinn?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
I samfunnsfag	12 %	41 %	38 %	4 %	6 %	100 %	244
I engelsk	9 %	42 %	40 %	3 %	6 %	100 %	243
I naturfag	8 %	37 %	43 %	5 %	7 %	100 %	243
I matematikk	11 %	34 %	46 %	4 %	5 %	100 %	243
I norsk	14 %	39 %	37 %	2 %	7 %	100 %	241

Tabell 9.7 I hvilken grad brukes fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen på Vg1?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
I samfunnsfag	21 %	44 %	28 %	4 %	2 %	100 %	95
I engelsk	24 %	46 %	26 %	0 %	4 %	100 %	97
I naturfag	26 %	38 %	32 %	1 %	3 %	100 %	97
I matematikk	12 %	41 %	41 %	2 %	3 %	100 %	97
I norsk	20 %	51 %	27 %	0 %	2 %	100 %	95

Hovedinntrykket er dermed at slike læremidler benyttes i ganske stor eller i noen grad på alle tre trinn og i alle fem fag. Svært få, inntil fem prosent, bruker ikke slike læremidler i det hele tatt, mens andelen blant skolelederne som ikke kjenner til bruken varierer mellom to og sju prosent, alt avhengig av fag og nivå.

Tabell 9.8 I hvilken grad brukes fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen på skolene i kommunen/fylkeskommunen?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
	5 %	47 %	47 %	0 %	1 %	100 %	123

Skoleeierne har fått et tilsvarende spørsmål om bruk av fagspesifikke digitale læremidler (tabell 9.8), men her skilles det ikke mellom fag og trinn. Her svarer til sammen 94 prosent «i ganske stor grad» eller «i noen grad» med nøyaktig like mange i hver kategori. Dermed bekreftes inntrykket fra de foregående tabellene om at det for de fleste føles mest naturlig å svare «midt på treet».

9.5 Bruk av ulike typer læremidler

Spørsmålsbatteriene i tabell 9.9 og 9.10 inneholder noen utsagn som det kan være vanskelig å ta stilling når man ser dem i lys av hverandre. Det er også vanskelig å ta stilling til en del av utsagnene hvis man har et ønske om å differensiere mellom ulike fag.

Tabell 9.9 Hvilke typer læremidler brukes for å skape progresjon i elevenes arbeid ved din skole? Sett ett kryss for hver av påstandene om bruk av læremidler. Husk at de ulike formene for læremiddelbruk ikke utelukker hverandre og at det kan være variasjon mellom fag.

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Vi bruker lærebøker og lite annet	7 %	32 %	44 %	16 %	0 %	100 %	649
Vi bruker lærebøker i kombinasjon med digitale læremidler	31 %	51 %	17 %	1 %	0 %	100 %	672
Vi bruker digitale læremidler sammen med supplerende papirbaserte læremidler	13 %	36 %	43 %	8 %	1 %	100 %	659
Vi bruker multifunksjonelle læremidler	4 %	17 %	50 %	17 %	11 %	100 %	656
Vi utvikler selv læremidler for å tilpasse dem alle våre elever	4 %	11 %	55 %	26 %	3 %	100 %	663
Vi utvikler selv læremidler for å tilpasse dem noen av våre elever	6 %	21 %	59 %	13 %	2 %	100 %	664
Vi utvikler selv læremidler for våre elever med spesialundervisning	9 %	25 %	54 %	10 %	2 %	100 %	667

Det første utsagnet i tabellene er dessverre ikke formulert likelydende for skoleledere og skoleeiere og dette vanskeliggjør sammenlikning. Mens til sammen 39 prosent av skolelederne svarer at de «i meget stor grad» eller «i ganske stor grad» bruker lærebøker og lite annet, svarer 91 prosent av skoleeierne at det primært brukes papirbaserte lærebøker. Om det er skillet mellom «primært» og «lite annet» eller om det er ordet «papirbaserte» som gjør at vi får en så dramatisk forskjell i svarmønsteret er det ikke mulig å ha noen formening om. For det neste utsagnet er til gjengjeld svarfordelingen for de to gruppene nærmest identisk. Over 80 prosent svarer at de «i meget stor grad» eller «i ganske stor grad» bruker lærebøker i kombinasjon med digitale læremidler, som da kan sies å være normalsituasjonen ved norske skoler.

Tabell 9.10 Hvilke typer læremidler brukes for å skape progresjon i elevenes arbeid på skolene i kommunen/fylkeskommunen?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Primært papirbaserte lærebøker	41 %	50 %	8 %	1 %	1 %	100 %	123
Lærebok (papirbasert) i kombinasjon med noe digitale læremidler	30 %	51 %	17 %	0 %	2 %	100 %	125
Digitale læremidler med noe supplerende papirbaserte læremidler	1 %	25 %	62 %	8 %	4 %	100 %	124
Multifunksjonelle læremidler	1 %	14 %	55 %	10 %	20 %	100 %	124
Skolene utvikler selv læremidler for å tilpasse dem elevene	0 %	7 %	62 %	14 %	17 %	100 %	123
Skolene utvikler selv læremidler for å tilpasse dem elever med spesialundervisning	3 %	13 %	61 %	9 %	14 %	100 %	123

Det neste svaralternativet gjelder digitale læremidler med supplerende papirbaserte læremidler, som kan tolkes som at vekten legges på de digitale læremidlene. 13 prosent av skolelederne mot bare en prosent av skoleeierne svarer «i meget stor grad» på dette, mens andelen er henholdsvis 36 og 24 prosent for «i ganske stor grad». Betydelig flere skoleledere enn skoleeiere ser altså på dette som en normalsituasjon.

Bruk av multifunksjonelle læremidler er betydelig mindre utbredt, men omtrent halvparten av begge grupper svarer «i noen grad». Henholdsvis 11 og 20 prosent svarer «vet ikke» på dette. Om dette betyr at de ikke kjenner til bruken, eller om de ikke vet hva slags læremidler dette gjelder, kan vi ikke si noe om. Utvikling av læremidler ved skolene for å tilpasse dem elevene foregår «i noen grad» ved et flertall av skolene, det samme gjelder slik utvikling for å tilpasse læremidlene elever med spesialundervisning. Henholdsvis 14 og 17 prosent av skoleeierne vet ikke om skolene selv utvikler læremidler.

9.6 Lokalt vurderingsarbeid

Det er stilt henholdsvis fem spørsmål til skoler og skoleeiere om vurderingsarbeidet ved skolene. Dette gjelder både samtaler og utviklingsarbeid, bruk av digitalt verktøy, tester og lokalt læreplanarbeid. Ulempen er her at det er benyttet ulik skala for de to respondentgruppene, noe som ikke gjør sammenlikning mulig. Praktisk talt alle skoleledere er enig i at det legges til rette for samtaler og utviklingsarbeid om vurderingsarbeid, mens 87 prosent av skoleeierne mener at dette gjøres i ganske stor eller meget stor grad. Bruk av digitale verktøy i vurderingsarbeidet er 87 prosent av skolelederne enig i at passer som en beskrivelse av virksomheten, mens 60 prosent av skoleeierne mener at dette i ganske stor eller meget stor grad forekommer.

Tabell 9.11 Hvordan passer følgende beskrivelse av virksomheten ved skolen?

	Helt	Litt	Litt	Helt	Sum	Antall
--	------	------	------	------	-----	--------

	enig	enig	uenig	uenig		(N=)
Det legges til rette for felles samtaler og utviklingsarbeid om vurderingspraksis	68 %	29 %	3 %	0 %	100 %	675
Digitale verktøy brukes i vurderingsarbeid	46 %	41 %	12 %	1 %	100 %	675
Skolen legger vekt på å utvikle lokale tester/kartleggingsprøver o.l.	13 %	36 %	37 %	14 %	100 %	669
Skolen bruker i hovedsak nasjonale tester/kartleggingsprøver o.l.	59 %	32 %	8 %	1 %	100 %	673
Skolen gjennomfører regelmessig tiltak for å stimulere lokalt læreplanarbeid	26 %	50 %	21 %	4 %	100 %	672

Tabell 9.12 Hvordan passer disse beskrivelse på skolene i kommunen/fylkeskommunen?

	I meget stor grad	I ganske stor grad	I noen grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Sum	Antall (N=)
Det legges til rette for felles samtaler og utviklingsarbeid om vurderingspraksis	40 %	47 %	13 %	0 %	0 %	100 %	124
Det brukes digitale verktøy i vurderingsarbeid	10 %	50 %	38 %	1 %	2 %	100 %	124
Skolene legger vekt på å utvikle lokale tester	1 %	11 %	63 %	17 %	9 %	100 %	123
Skolene bruker i hovedsak nasjonale tester	39 %	50 %	10 %	1 %	1 %	100 %	124
Vi gjennomfører regelmessig tiltak for å stimulere lokalt læreplanarbeid	20 %	52 %	24 %	4 %	0 %	100 %	124

Selv om det er benyttet ulike skalaer, er forskjellen mellom skoleledere og skoleeiere når det gjelder bruk av digitale verktøy i vurderingsarbeidet påtakelig. Når det gjelder utvikling og bruk av lokale tester, deler skolelederne seg i like store grupper av enige og uenige, mens bare 12 prosent av skoleeierne mener at dette passer i meget stor grad eller i ganske stor grad som en beskrivelse av situasjonen. Nasjonale tester er det klart mest vanlige og her finner vi samsvarende svarmønstre mellom skoleledere og skoleeiere, med forbehold for at svarkategoriene ikke er de samme. Skolelederne og skoleeierne er i tillegg spurt om gjennomføring av tiltak for å stimulere lokalt læreplanarbeid, noe tre av fire skoleledere er enig i er en passende beskrivelse på situasjonen ved skolen, mens 72 prosent av skoleeierne mener dette passer som beskrivelse i meget eller ganske stor grad.

9.7 Innkjøp av læremidler

Skoleeierne er stilt fem spørsmål om virksomheten rundt anskaffelse og spredning av læremidler. 71 prosent er helt enig i at det inngås rammeavtaler og kjøpes lisenser for digitale læremidler av forlag og i tillegg er 20 prosent delvis enig i dette utsagnet. Andelen som er enig i at det inngås rammeavtaler om kjøp av papirbaserte læreverker er noe lavere. 80 prosent av skoleeierne er enig i at det gjennomføres regelmessig strategiske tiltak for å forbedre skolenes bruk av digitale læremidler. Det siste utsagnet kan tilsynelatende stå noe i motstrid til de to første. Praktisk talt alle skoleeiere har delegert innkjøp av læremidler til skolene, mens nesten like mange inngår rammeavtaler for innkjøp. Det må bety at innkjøp av læremidler i noen grad er delegert til skolene, men at de ikke har frie hender.

Tabell 9.13 Hvordan passer følgende beskrivelse på virksomheten i kommunen/fylkeskommunen?

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig	Sum	Antal I (N=)
Vi inngår rammeavtaler og kjøper lisenser for digitale læringsressurser av forlag og andre aktører	71 %	20 %	5 %	4 %	100 %	125
Vi inngår rammeavtaler om kjøp av papirbaserte læreverk av forlag og andre aktører	64 %	20 %	9 %	7 %	100 %	124
Vi gjennomfører regelmessig strategiske tiltak for å forbedre skolenes bruk av digitale læremidler (f.eks. seminarer om bruk i ulike fag, eller etter- og videreutdanning)	38 %	42 %	15 %	5 %	100 %	125
Vi har delegert innkjøp av læremidler til skolene	74 %	17 %	6 %	3 %	100 %	125

9.8 Oppsummering

Institutt for pedagogikk ved Universitetet i Oslo gjennomfører et forskningsoppdrag om bruk av læremidler i grunnopplæringen på vegne av Utdanningsdirektoratet. Temaet har derfor fått plass i spørringen våren 2013 og resultatene presenteres her med enkle tabeller uten mer dyptgående analyser.

Undersøkelsen viser at skolelederne mener at både lærere og elever har god tilgang til IKT-ressurser, at skolens ledelse oppfordrer lærerne til økt bruk av IKT, at det arbeides for å forebygge ulovlig og uetisk bruk av IKT og at lærerne bruker digitalt undervisningsmateriale. Andelen som er helt eller litt enig i utsagn knyttet til dette varierer mellom 92 og 99 prosent og mellom 64 og 80 prosent er helt enig. I motsetning til dette er det at bare et mindretall mener at biblioteket bidrar aktivt i utviklingen av digitale læringsressurser.

Skoleledere og skoleeiere vektlegger i stor grad at lærerne skal bruke internett i forbindelse med skolearbeidet og i enda større grad at de skal bruke skolens elektroniske læreplattform. Derimot vektlegges bruk av sosiale medier og elektroniske kommunikasjonsformer som Skype og Google talk i liten grad.

Det er liten variasjon mellom klassetrinn og fag i bruken av fagspesifikke digitale læremidler i opplæringen, selv om slike læremidler brukes i noe større grad ved videregående skoler enn ved grunnskolen. Mellom en tredjedel og halvparten av skolelederne oppgir at slike læremidler brukes i ganske stor grad, mens mellom åtte og 26 prosent svarer i meget stor grad.

Over 80 prosent av skolelederne svarer at de bruker lærebøker i kombinasjon med digitale læremidler i meget eller ganske stor grad, mens utvikling av læremidler ved skolene foregår i betydelig mindre grad. Praktisk talt alle skoleledere er helt eller litt enig i påstanden om at det legges til rette for felles samtaler og utviklingsarbeid om vurderingspraksis, mens 86 prosent er helt eller litt enig i at digitale verktøy brukes i vurderingsarbeidet. 91 prosent bruker i hovedsak nasjonale prøver eller kartleggingsprøver, mens omtrent halvparten utvikler lokale tester.

91 prosent av skoleeierne inngår rammeavtaler og kjøper lisenser for digitale læringsressurser av forlag og andre aktører, mens 84 prosent inngår rammeavtaler om kjøp av papirbaserte læreverk. Samtidig oppgir 91 prosent at de har delegert innkjøpet av læremidler til skolene. Sett i lys av rammeavtalene som de fleste inngår, må det bety at innkjøp av læremidler i noen grad er delegert til skolene, men at de ikke har frie hender.

Vedleggstabeller til kapittel 8 om skolebibliotek

Underspørsmål til spm: «I hvilken grad ligger følgende oppgaver til funksjonen som skolebibliotekansvarlig?» (tabell A1-A6)

A1: Administrere og organisere skolebiblioteket				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	53 %	54 %	80 %	82 %
I stor grad	26 %	28 %	13 %	16 %
I noen grad	10 %	10 %	0 %	2 %
I liten grad	2 %	4 %	2 %	0 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	9 %	4 %	5 %	0 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	519	98	90

A2: Bok og medievalg				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	40 %	35 %	35 %	47 %
I stor grad	32 %	38 %	40 %	41 %
I noen grad	15 %	15 %	15 %	11 %
I liten grad	3 %	8 %	2 %	1 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	10 %	4 %	8 %	0 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	515	98	90

A3: Drive veiledning i bruk av informasjonskilder				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	14 %	10 %	21 %	37 %
I stor grad	16 %	19 %	28 %	34 %
I noen grad	33 %	29 %	30 %	22 %
I liten grad	22 %	28 %	12 %	4 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	15 %	15 %	9 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	510	98	90

A4: Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	14 %	15 %	17 %	30 %
I stor grad	25 %	23 %	28 %	34 %
I noen grad	32 %	34 %	35 %	24 %
I liten grad	16 %	18 %	10 %	8 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	13 %	10 %	10 %	3 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	509	98	90

A5: Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	16 %	17 %	19 %	34 %
I stor grad	33 %	27 %	30 %	41 %
I noen grad	27 %	33 %	33 %	17 %
I liten grad	13 %	14 %	8 %	7 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	11 %	9 %	10 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	514	98	90

A6: Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	16 %	17 %	19 %	34 %
I stor grad	33 %	27 %	30 %	41 %
I noen grad	27 %	33 %	33 %	17 %
I liten grad	13 %	14 %	8 %	7 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	11 %	9 %	10 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	514	98	90

Underspørsmål til spm: «Hvordan vil du karakterisere skolebibliotekets tilbud ved denne skolen innenfor følgende kategorier?» (tabell A7-A15)

A7: Fagbøker				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	11 %	11 %	18 %	12 %
Godt	39 %	34 %	41 %	37 %
Tilfredsstillende	35 %	39 %	29 %	37 %
Dårlig	10 %	14 %	8 %	13 %
Svært dårlig/ubesvart	4 %	1 %	4 %	1 %
Sum	99 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	527	98	91

A8: Skjønnlitteratur				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	19 %	20 %	23 %	28 %
Godt	39 %	42 %	35 %	44 %
Tilfredsstillende	30 %	30 %	30 %	23 %
Dårlig	8 %	8 %	6 %	4 %
Svært dårlig/ubesvart	4 %	1 %	6 %	0 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	530	98	90

A9: Lettlestbøker				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	19 %	19 %	9 %	11 %
Godt	36 %	39 %	24 %	40 %
Tilfredsstillende	33 %	32 %	43 %	40 %
Dårlig	8 %	9 %	17 %	9 %
Svært dårlig/ubesvart	4 %	1 %	7 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	525	98	91

A10: Lydbøker				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	3 %	3 %	4 %	12 %
Godt	14 %	12 %	21 %	29 %
Tilfredsstillende	24 %	23 %	41 %	37 %
Dårlig	41 %	45 %	22 %	18 %
Svært dårlig/ubesvart	18 %	17 %	12 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	526	98	91

A11: Videoer				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	2 %	2 %	10 %	21 %
Godt	11 %	9 %	22 %	35 %
Tilfredsstillende	18 %	20 %	39 %	30 %
Dårlig	45 %	42 %	22 %	8 %
Svært dårlig/ubesvart	24 %	26 %	7 %	7 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	526	98	91

A12: Digitale medier				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	6 %	5 %	4 %	11 %
Godt	12 %	13 %	23 %	34 %
Tilfredsstillende	24 %	27 %	35 %	34 %
Dårlig	36 %	34 %	28 %	14 %
Svært dårlig/ubesvart	22 %	22 %	10 %	6 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	524	98	87

A13: Aviser				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	2 %	1 %	15 %	19 %
Godt	5 %	5 %	38 %	35 %
Tilfredsstillende	10 %	15 %	34 %	33 %
Dårlig	38 %	39 %	8 %	8 %
Svært dårlig/ubesvart	45 %	40 %	5 %	5 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	526	98	91

A14: Tidsskrifter				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	2 %	2 %	22 %	23 %
Godt	6 %	8 %	42 %	37 %
Tilfredsstillende	25 %	25 %	30 %	30 %
Dårlig	38 %	36 %	2 %	8 %
Svært dårlig/ubesvart	29 %	29 %	4 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	524	98	91

A15: Oppslagsverker				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	10 %	9 %	25 %	22 %
Godt	35 %	30 %	47 %	31 %
Tilfredsstillende	38 %	43 %	24 %	41 %
Dårlig	12 %	16 %	2 %	6 %
Svært dårlig/ubesvart	5 %	2 %	2 %	0 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	525	98	90

A16: Tilgang til Internett				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
Svært godt	36 %	30 %	68 %	57 %
Godt	27 %	27 %	20 %	27 %
Tilfredsstillende	19 %	25 %	7 %	12 %
Dårlig	7 %	9 %	0 %	1 %
Svært dårlig/ubesvart	11 %	10 %	5 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	526	98	91

Underspørsmål til spm: «I hvilken grad mener du at følgende påstander passer for skolebibliotekfunksjonen ved din skole?» (tabell A16-A23)

A17: Skolebiblioteket har en sentral plass i skolens opplæring				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	16 %	13 %	13 %	20 %
I stor grad	33 %	30 %	33 %	33 %
I noen grad	38 %	41 %	42 %	36 %
I liten grad	8 %	14 %	9 %	10 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	5 %	2 %	3 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	530	98	91

A18: Skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	4 %	3 %	4 %	9 %
I stor grad	10 %	7 %	13 %	11 %
I noen grad	31 %	27 %	32 %	34 %
I liten grad	41 %	41 %	40 %	37 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	14 %	22 %	11 %	9 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	528	98	91

A 19: Skolebiblioteket fungerer som et informasjonssenter for elevene				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	8 %	6 %	9 %	8 %
I stor grad	30 %	25 %	36 %	32 %
I noen grad	41 %	37 %	39 %	45 %
I liten grad	13 %	25 %	12 %	15 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	8 %	7 %	4 %	1 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	528	98	92

A20: Skolebiblioteket stimulerer elevene til å lære å innhente informasjon selv (f.eks. i forbindelse med tema- og prosjektarbeid)

	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	10 %	9 %	12 %	15 %
I stor grad	37 %	31 %	43 %	39 %
I noen grad	41 %	42 %	36 %	34 %
I liten grad	8 %	15 %	7 %	10 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	4 %	3 %	2 %	2 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	529	98	92

A21: Skolebiblioteket bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant

elevene	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	22 %	22 %	8 %	12 %
I stor grad	43 %	41 %	36 %	34 %
I noen grad	30 %	30 %	37 %	39 %
I liten grad	3 %	6 %	15 %	13 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	3 %	1 %	4 %	2 %
Sum	101 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	530	98	92

A22: Skolebiblioteket har en viktig rolle i forhold til tilpasset opplæring for grupper og enkeltelever				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	9 %	7 %	2 %	4 %
I stor grad	24 %	24 %	18 %	22 %
I noen grad	44 %	44 %	38 %	43 %
I liten grad	18 %	20 %	35 %	29 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	5 %	4 %	4 %	2 %
Sum	100 %	100 %	97 %	100 %
Antall (N=)	421	529	98	91

A23: Skolebiblioteket bidrar til å fremme grunnleggende ferdigheter i lesing og bruk av digitale verktøy				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	9 %	8 %	5 %	4 %
I stor grad	31 %	28 %	23 %	22 %
I noen grad	40 %	38 %	45 %	50 %
I liten grad	13 %	22 %	22 %	20 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	7 %	4 %	5 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	530	98	92

A24: Skolebiblioteket er en medspiller i å utvikle elevenes grunnleggende ferdigheter				
	Grunnskole		Videregående	
	2009	2013	2009	2013
I svært stor grad	9 %	10 %	4 %	7 %
I stor grad	33 %	28 %	25 %	22 %
I noen grad	43 %	45 %	49 %	52 %
I liten grad	9 %	15 %	15 %	15 %
Ikke i det hele tatt/ubesvart	6 %	3 %	7 %	4 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Antall (N=)	421	528	98	91

Referanser

Barstad, J., R. Audunson, E. Hjortsæter & B. Østlie (2007): *Skulebibliotek i Norge. Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring*. Arbeidsrapport nr 204, Volda: Høgskulen i Volda/Møreforskning

Høst, Håkon (2011). Disse ungdommene hadde nok ikke fullført. Evaluering av forsøk med praksisbrev. Delrapport 2. Oslo, NIFU rapport 7/2011.

Universitetet i Agder, UiA (2013): *Program for skulebibliotekutvikling*. Informasjon tilgjengelig online: <http://www.skulebibliotek.uia.no/program-for-skulebibliotekutvikling>

Vibe, N., M. Evensen & E. Hovdhaugen (2009): *Spørsmål til Skole-Norge. Tabellrapport fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelser blant skoler og skoleeiere våren 2009*. NIFU STEP rapport 33/2009. Oslo: NIFU STEP

Vibe, Nils og Miriam Evensen (2009). Spørsmål til Skole-Norge høsten 2009. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU STEP rapport 45/2009.

Vibe, Nils og Nina Sandberg (2010). Spørsmål til Skole-Norge våren 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU rapport 14/2010.

Vibe, Nils (2010). Spørsmål til Skole-Norge høsten 2010. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU rapport 40/2010.

Vibe, Nils (2012 a). Spørsmål til Skole-Norge 2011. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU rapport 5/2012.

Vibe, Nils (2012 b). Spørsmål til Skole-Norge våren 2012. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU rapport 21/2012.

Vibe, Nils og Elisabeth Hovdhaugen (2012). Spørsmål til Skole-Norge høsten 2012. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere. Oslo, NIFU rapport 47/2012.

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no